

<https://ssoss.ui.ac.ir/?lang=en>

Strategic Research on Social Problems

E-ISSN: 3041-8623

Vol. 13, Issue 3, No.46, Autumn 2024, pp. 105-130

Received: 10.08.2024

Accepted: 12.11.2024

Research Paper

From Feelings of Systemic Rejection to Challenges of Separation: A Study of Migration from Sistan-Baluchistan to Yazd

Mahnaz Farahmand*

Associate professor of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

farahmandm@yazd.ac.ir

Zeinab Saboohi Golkar

Ph.D. student in Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

zeinab.saboohi98@gmail.com

Mohammad Nasser Paknejad

Ph.D. student in Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

mnpaknejad@gmail.com

Introduction

The contemporary world is characterized by continuous and extensive events and transformations. Among these, the geographic mobility of people stands out as one of the most significant aspects of human history. Humans are inherently migratory and migration has formed a persistent thread throughout our past. This phenomenon, whether on a macro or micro level, is complex and multifaceted; it cannot be attributed to a single cause or explained by a mere combination of theories. Rather, a variety of factors collectively drive individuals or groups to migrate. In recent years, Yazd has emerged as an industrial hub in central Iran. The abundance of job opportunities, stemming from mining activities and the growth of various service and industrial sectors, has made Yazd an attractive destination for many internal migrants and those from abroad. A significant number of these migrants hail from Sistan and Baluchestan, which has become the fifth largest source of migration to Yazd, according to the population census conducted between 2011 and 2016. Therefore, this study aimed to investigate the migration of people from Sistan and Baluchestan to Yazd, focusing on the central question: What factors in Sistan and Baluchestan drive these individuals to relocate to the city of Yazd?

Materials & Methods

This research aimed to explore the migration of people from Sistan and Baluchestan to Yazd City. The study was conducted in Yazd in 2023 by employing qualitative methods and purposive sampling, involving semi-structured interviews with 13 participants. Data analysis was carried out using thematic analysis techniques. Given the variety of models available for thematic analysis, this research adopted a comprehensive, step-by-step approach that integrated methods proposed by Attride-Stirling, Braun and Clarke, and King and Horrocks.

The data analysis revealed 6 main themes: unfavorable conditions, challenging livelihoods, feelings of systemic rejection, de-tension, constraints of separation, and pursuit of progress. Among these, the most significant factor influencing the migration of people from Sistan and Baluchestan was the challenging nature of their livelihoods, which stemmed from the unfavorable conditions in the province. Sistan and Baluchestan is underdeveloped in terms of both natural resources and welfare infrastructure and residents feel that no substantial efforts have been made toward improvement. The migrants from this region expressed concerns about issues, such as water shortages, severe storms, droughts, high temperatures, and a lack of

Discussion of Results & Conclusion

*Corresponding author

Farahmand, M., Saboohi Golkar, Z., & Paknejad, M.N. (2024). From feelings of systemic rejection to challenges of separation: A study of migration from Sistan-Baluchistan to Yazd. (*Strategic Research on Social Problems*, 13(3), 105-130. <https://doi.org/10.22108/srsp.2024.142402.2022>

3041-8623/ © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<https://doi.org/10.22108/srsp.2024.142402.2022>

welfare and educational facilities. These challenges had contributed to an environment that many considered unsuitable for living. As a result, they had experienced difficult livelihoods characterized by inadequate employment opportunities and insufficient income, which had motivated their decision to migrate. In addition to these critical factors, feelings of systemic rejection had further reinforced the desire to migrate. Many people believed that effective policies for welfare and provincial development had not been implemented and they felt that local residents were not adequately involved in addressing the region's challenges. This perception—that the province was unlikely to embark on a path toward development and that individual growth necessitated migration—had become a significant driving force behind the movement to Yazd. Another contributing factor was the desire for de-tension as the migrants had sought to escape the anti-normative behaviors prevalent in their home province and avoided social issues, such as addiction, smuggling, and theft, while searching for greater security in Yazd. However, upon migrating, the individuals had encountered various constraints, including identity distortion. Many expressed dissatisfaction with how they were perceived by others, feeling that they were unjustly viewed as undesirable, subjected to humiliation and ridicule, and, at times, even questioned about their Iranian identity.

Additionally, the pressures of adaptation had posed challenges, particularly in the initial stages of migration as they had to acclimate to the conditions of their new city. Alienation was another significant aspect of their experience. While migrants might have clan, family, and acquaintances in Yazd, they often felt a lack of meaningful connections, leading to feelings of estrangement. Despite these challenges, migrants remained determined to pursue opportunities for advancement, adapting to obstacles in order to improve their personal growth and living standards—conditions that were unavailable in their home city but were present in the more developed Yazd. Overall, migrants reported a sense of satisfaction with their decision to move as they perceived better prospects for personal and familial growth. This analysis indicated that while economic factors were the primary motivation for migration from Sistan and Baluchestan, social, cultural, and political elements also played significant roles. Consequently, addressing these issues—through investment, development, and creation of job opportunities—required the attention of policymakers to ensure the strategic position of the province was maintained with a balanced population.

Keywords: Migration, Sistan and Baluchistan, Difficult Livelihood, Yazd.

پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی
سال سیزدهم، شماره پیاپی (۴۶)، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۳، ص ۱۰۵-۱۳۰
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۲۲

مقاله پژوهشی

احساس پس‌زدگی سیستمی تا تنگناهای هجران؛ واکاوی مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان به

یزد

مهناز فرهمند* دانشیار جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

farahmandmh@yahoo.com

زینب صبوحي گلکار، دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

zeinab.saboohi98@gmail.com

محمد ناصر پاک‌نژاد، دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

mnpaknejad@gmail.com

چکیده

مهاجرت مردم استان سیستان و بلوچستان به شهر یزد هر ساله در جریان بوده و عللی موجب شده است، تا این مردم اقدام به مهاجرت کنند؛ بنابراین، هدف پژوهش حاضر واکاوی مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان به شهر یزد است که با استفاده از روش کیفی و رویکرد تحلیل مضمون در سال ۱۴۰۲ در شهر یزد انجام شد. داده‌ها با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و به شیوه مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۱۳ نفر از افرادی جمع‌آوری شد که از استان سیستان و بلوچستان به شهر یزد مهاجرت کرده‌اند. یافته‌های تحقیق نشان داد که مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان دارای عوامل مختلفی است و فرصت شغلی نامناسب و درآمد ناکافی که معیشت مشقت‌بار را برای آنان به همراه دارد، عامل اصلی شکل‌دهنده مهاجرت بوده است؛ اما این عامل تنها عامل شکل‌دهنده مهاجرت این مردم نبوده است، بلکه باتوجه به هدف پژوهش که واکاوی مهاجرت این مردم است، مضامین دیگری نیز احصا شد. به‌صورت کلی ۶ مضمون اصلی و ۱۶ مضمون فرعی ساخته‌شده پژوهش حاضر عبارت‌اند از: بستر نامساعد، معیشت مشقت‌بار، احساس پس‌زدگی سیستمی، تنش‌زدایی، تنگناهای هجران و ترقی‌یابی. توجه به مسائل اقتصادی مردم سیستان و بلوچستان دارای اهمیت شایانی است، اما یافته‌های تحقیق حاضر نشان می‌دهد که عوامل اجتماعی و فرهنگی نیز در امر مهاجرت این مردم دخیل است که نیازمند توجه سیاست‌گذاران به این عوامل است تا با صورت گرفتن اقدامات لازم شرایط بهتری برای مردم این استان فراهم شود و کشور با مسائل عدم توازن جمعیتی در مناطق روبه‌رو نشود و موقعیت استراتژیکی استان‌های مرزی حفظ شود.

واژه‌های کلیدی: مهاجرت، سیستان و بلوچستان، معیشت مشقت‌بار، یزد

* نویسنده مسؤول

فرهمند، مهناز؛ صبوحي گلکار، زینب. و پاک‌نژاد، محمد ناصر. (۱۴۰۳). احساس پس‌زدگی سیستمی تا تنگناهای هجران؛ واکاوی مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان به یزد. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۱۳(۳)، ۱۰۵-۱۳۰. <https://doi.org/10.22108/srsp.2024.142402.2022>

مقدمه و بیان مسئله

جهان امروز، عرصه رخدادها و تحولات بی‌وقفه و دامنه‌دار است. در این بین تحرک جغرافیایی انسان‌ها از مهم‌ترین بخش زندگی در تاریخ بشریت محسوب می‌شود. انسان‌ها نیز به گونه‌ای مهاجرند و مهاجرت نیز زنجیره‌ای متداول در طول تاریخ است (Parillo, 2008). مهاجرت در قالب تعریف عام تغییر محل زندگی انسان‌ها، یکی از مسائل اجتماعی برجسته تاریخ تمدن است. همه آمارها و شواهد از آن حکایت دارند که مهاجرت در حال تبدیل شدن به پدیده‌ای نافذ در جامعه است (Shsrpe, 2001:1). متداول‌ترین شکل مهاجرت در کشورها را باید مهاجرت داخلی از نوع خروج مناطق کمتر توسعه‌یافته به مناطق توسعه‌یافته‌تر دانست (Porumbescu, 2012: 273). مهاجرت‌های داخلی در هر کشور براساس روند شکل‌گیری و تبعیت از جریان کلی و عمومی هر کشور یا براساس سیاست‌های جمعیتی و مهاجرتی و همچنین سیاست‌های تشویقی و بازدارنده از نقاط روستایی به سمت شهرها یا به‌صورت معکوس از شهرها به سمت روستاها شکل می‌گیرد؛ به‌علاوه اینکه مهاجرت از جنس شهر به شهر و روستا به روستا نیز در همین دسته قرار می‌گیرد (آمار، ۱۴۰۰: ۸۰). مهاجرت در سطح کلان آن و نیز در ابعاد خردتر، آنقدر پیچیده و چند بعدی است که نمی‌توان تنها یک یا چند عامل را به آن نسبت داد یا چند نظریه را در کنار هم قرار داد؛ بلکه به جرئت می‌توان گفت که عوامل مختلفی در کنار هم این پدیده را موجب می‌شوند و درنهایت، فردی یا گروهی دست به مهاجرت می‌زنند (موحدی و سامیان، ۱۳۹۷: ۱۷۰). مهاجرت به‌عنوان واقعه تأثیرگذار جمعیتی تغییرات درخور ملاحظه‌ای را در ساخت و توزیع جمعیت ایجاد می‌کند. مهاجرت نه تنها به‌عنوان یک پدیده، بلکه به‌عنوان یک فرایند (واقعه‌ای که اتفاق آن به دلیل بستر و موقعیتی است که مردم در آن زندگی می‌کنند) از عوامل متعدد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نشئت گرفته است. به این دلیل، علل و انگیزه‌های مهاجرت را می‌توان از ابعاد مختلفی بررسی کرد. در این میان، دو عامل

دافعه و جاذبه که هریک در بستر عوامل متعدد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی بررسی‌پذیر هستند، نقش مهمی را در زمینه بررسی علل و عوامل مهاجرت ایفا می‌کنند. عوامل دافعه و جاذبه عواملی هستند که موجب تحریک و انگیزش افراد برای مهاجرت از منطقه مبدأ به منطقه مقصد می‌شوند (میرزاصطفی و قاسمی، ۱۳۹۲: ۷۲). این پدیده به‌ویژه در کشورهای درحال توسعه مسئله‌ای اجتماعی و دارای پیامدهای متفاوتی است که می‌تواند نتایج مثبت (نظیر کاهش نابرابری منطقه‌ای و گسترش ایده) و منفی (نظیر تراکم جمعیت، فرار مغزها و کاهش توان اقتصادی مناطق مهاجرفرست) فراوانی را به دنبال داشته باشد (Mahmoudian & Ghassemiardahae, 2014).

اینکه مردم چرا مهاجرت می‌کنند، بخش اعظمی از ادبیات تحقیق حوزه مهاجرت در جست‌وجوی پاسخی جامع برای همین سؤال است. محققان با بررسی عوامل تعیین‌کننده مهاجرت در سطوح مختلف تلاش می‌کنند چارچوب مفهومی و نظری جامعی را در این خصوص ارائه دهند تا بیش‌ازپیش، تصویر چندوجهی پیچیده مهاجرت را ترسیم کنند. البته آن طور که کارلینگ می‌گوید، همان‌قدر که در دنیای امروز از «عصر مهاجرت» سخن می‌گویند، می‌توان از «عصر سکونت اجباری» سخن گفت. این امر تا حدی بدین دلیل است که بیشتر تحقیقات بر مرحله بعد از مهاجرت تمرکز می‌کنند؛ یعنی زمانی که فرد به کشور (شهر) مقصد رسیده یا سفر خود را آغاز نموده است. به اینکه قبل از مهاجرت چه اتفاقی می‌افتد و چه عواملی بر تمایل و تصمیم افراد برای مهاجرت تأثیر می‌گذارند، کمتر توجه شده است (صادقی و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۸). پژوهش حال حاضر بیشتر به دنبال آن است که به واکاوی اجتماعی مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان به استان یزد با تأکید بر عوامل دافعه استان مبدأ بپردازد. یزد در سالیان اخیر، یکی از قطب‌های صنعتی مرکزی ایران است. وجود فرصت‌های شغلی به‌واسطه معادن در این استان و توسعه بخش‌های خدماتی و صنعتی گوناگون در استان باعث شده است که این استان به مقصدی برای تعدادی از مهاجران

داخلی کشور و همچنین مهاجرانی از خارج کشور تبدیل شود. برخورداری از سطوح توسعه نسبی در میان استان‌های ایران و همچنین داشتن پاره‌ای از ویژگی‌های متمایز در فرهنگ عمومی جامعه ایران که یزد به حسن شهرت به آن باز شناخته می‌شود، جذابیت‌هایی را برای جمعیت مهاجر در انتخاب یزد به عنوان یکی از مقصدهای مهم مهاجرتی در کشور ایجاد کرده است (عسکری و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۴). به این صورت که در داده‌های سرشماری ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵، یزد سومین استان مهاجرپذیر کشور بوده است (محمودیان و محمودیانی، ۱۳۹۷: ۱۰). رویدادی که ریشه در برخورداری استان یزد از سطوح عالی تری از توسعه اجتماعی-اقتصادی در مقایسه با سایر استان‌ها دارد (افشانی و شیر محمدآباد، ۱۴۰۱: ۲۷۱). سهم عمده‌ای از این مهاجران را مردم سیستان و بلوچستان تشکیل داده‌اند؛ به گونه‌ای که پنجمین مسیر اصلی جریان مهاجرت به استان یزد در سرشماری ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ مربوط به این استان بوده است و از لحاظ بررسی مهاجرت استان‌های مرزی کشور به استان یزد نیز در صدر استان‌های مرزی است. استان سیستان و بلوچستان پهناورترین استان کشور است و به تنهایی ۱۱٫۴ درصد از کل مساحت کشور را در برمی‌گیرد. در عین حال با توجه به مرزی بودن و دوری از مرکز، در بیشتر شاخص‌های توسعه از محروم‌ترین استان‌های کشور است و شهرستان‌های این استان از کم‌برخوردارترین شهرهای کشور از لحاظ رفاه اجتماعی محسوب می‌شوند (خمرنیا و همکاران، ۱۴۰۱: ۶۱۷) که توجه پژوهشگران را به لحاظ محرومیت و مرزی بودن نسبت به دیگر استان‌هایی که درصد زیادی از مهاجرت به یزد را داشته‌اند، به خود جلب کرده است؛ زیرا این استان دارای ویژگی‌ها و شرایط مختص به خود است. دلایل اهمیت پرداختن به استان‌های مرزی به صورت کلی و به صورت اختصاصی‌تر استان سیستان و بلوچستان این است که: الف) اهمیتی که از نظر امنیتی بر مرزهای کشور دارند؛ ب) حدود نیمی از جمعیت کشور در این استان‌های مرزی ساکن شده‌اند؛ ج) نیمی از مهاجران این

کشور مربوط به این استان‌ها هستند؛ د) میزان زیاد بیکاری سبب شتاب گرفتن مهاجرت در این استان‌ها شده است؛ ه) درصد زیادی از جمعیت این استان‌ها از لحاظ ساختار سنی جوان، باسواد و در سن فعالیت قرار دارند (حسینی و خانی، ۱۳۹۸: ۹۵) که سهم استان سیستان و بلوچستان در این عوامل محفوظ است و پرداختن به مسئله مهاجرت این مردم بسیار شایان توجه است که پژوهش حاضر به مردمی می‌پردازد که به شهر یزد مهاجرت کرده‌اند؛ زیرا سهم مهمی از مهاجرین به استان یزد را مردم سیستان و بلوچستان تشکیل می‌دهند؛ بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال واکاوی مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان به استان یزد است و در پی پاسخ به این سؤال اصلی است که چه عواملی در استان سیستان و بلوچستان موجب آن می‌شود تا این مردم به شهر یزد مهاجرت کنند، تا با شناسایی این عوامل در جهت تغییر سیاست‌گذاری برای تغییر روند مهاجرت و مرتفع‌سازی عوامل دافعه این استان برای دستیابی به توازن جمعیتی اقدام شود.

پیشینه داخلی و خارجی

مروری بر مطالعات انجام‌شده بیانگر آن است که درباره مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان پژوهش‌های اندکی انجام شده است و به دلیل تعداد کمی پژوهش‌ها تقریباً می‌توان گفت بیشتر پژوهش‌های صورت گرفته در ذیل قید شده است و از آنجایی که روند مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان همچنان ادامه دارد و به نظر می‌رسد تنها یک عامل، در برگیرنده این مهاجرت نیست، بنابراین نوآوری پژوهش حاضر در چند مورد است: ۱- پژوهشی با عنوان اینکه مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان را به شهر یزد واکاوی کند یافت نشد؛ بنابراین، یکی از نوآوری‌ها این است که مهاجرت این مردم را به یزد بررسی کند؛ ۲- از آنجایی که با مرور روش‌های شکل‌گرفته پژوهش‌های موجود مشخص شد که پژوهشی در زمینه مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان به صورت کیفی

انجام نشده است، بنابراین دومین نوآوری این است که این پژوهش به صورت کیفی انجام می‌شود، تا به شناخت عوامل متعدد این مهاجرت برسد و خلأ علمی در این زمینه را پوشش دهد و ۳- پژوهش‌های شکل گرفته یک عامل و یک جنبه را بررسی کرده‌اند؛ بنابراین، نوآوری دیگر تحقیق آن است که ابعاد مختلف مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان کشف خواهد کرد.

حسینی و جعفری‌زاده (۱۴۰۲) پژوهشی با عنوان «بررسی اثرات طوفان‌های گرد و غباری از سرعت باد در مهاجرت جمعیت روستایی منطقه سیستان» با استفاده از داده‌های آماری منطقه سیستان انجام داده‌اند و اشاره کرده‌اند که با افزایش سرعت باد، مهاجرت روستایی نیز افزایش می‌یابد که بحرانی بودن منطقه را نشان می‌دهد؛ براین اساس در سال‌های آینده می‌باید منتظر تخلیه درصد بیشتری از جمعیت روستایی در منطقه سیستان بود که برای حل این مشکل باید اقدامات کنترلی در زمینه عواقب حاصل از سرعت باد و تثبیت جمعیت انجام داد.

خمرنیا و همکاران (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان «عوامل مرتبط با مهاجرت بیماران از استان سیستان و بلوچستان به شهر مشهد برای دریافت خدمات درمانی» انجام داده‌اند. روش آنها از نوع کاربردی و به روش توصیفی-تحلیلی در سال ۱۳۹۹ انجام شده است. تعداد کل بیماران استان سیستان و بلوچستان که در بیمارستان‌های دولتی شهر مشهد بستری بودند، ۲۰۶۳ نفر بود. تعداد نمونه برای ورود به مطالعه با کمک فرمول کوکران، ۳۵۰ نفر برآورد شد که تحلیل یافته‌های کمی بیانگر آن است که مهم‌ترین عوامل مهاجرت بیماران به بیمارستان‌های کلان‌شهر مشهد، کیفیت ارائه خدمات درمانی و کارکنان بیمارستان هستند؛ بنابراین، توجه به ارتقای کیفیت خدمات درمانی و ایجاد انگیزه و تعهد کارکنان بیمارستان و روحیه احترام به بیماران می‌تواند از مهاجرت‌های بی‌دلیل بیماران به دیگر مناطق جلوگیری کند.

هاشمی‌نیا و میرکازهی‌نژاد (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان «پیامدهای مهاجرت‌های مردم سیستان در دوره‌های مختلف»

انجام داده‌اند. جمع‌آوری اطلاعات به صورت میدانی و کتابخانه‌ای براساس تحلیلی و توصیفی انجام شده است و در آن اشاره کرده‌اند که از دیدگاه امنیتی باتوجه به قرارگیری استان سیستان و بلوچستان در خشک‌ترین منطقه کشور، افزایش آسیب‌دیدگی اقلیمی و بیابانی‌ترشدن گذرگاه‌های مرزی و درون‌سرزمینی، ظرفیت بالقوه متوسطی برای گسترش ناامنی از این منطقه به داخل کشور فراهم نموده است. اکنون نیز دیده‌بانی و پاسداری در بسیاری نقاط استان به علت شرایط نامناسب اقلیمی ناممکن یا بسیار پرخطر است و معبر امنی برای گروه‌های تروریستی فراهم کرده است. از سویی دیگر، از مهم‌ترین آثار خشک‌سالی ممکن است، مشکلات اقتصادی و اجتماعی مانند مهاجرت اجباری از مناطق خشک به سایر مناطق باشد.

حسینی و همکاران (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان «تحولات روند والگوهای مهاجرت داخلی در استان‌های ایران» انجام دادند. روش تحقیق استفاده‌شده در مقاله، کمی از نوع توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر تحلیل ثانویه داده‌های مهاجرت در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ است و در آن اشاره کرده‌اند که استان‌های آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل، ایلام، چهارمحال و بختیاری، سیستان و بلوچستان، کردستان، کرمانشاه، کهگیلویه و بویر احمد، لرستان و همدان از استان‌های مهاجرفرست کشور بوده‌اند. به طور کلی، باتوجه به میزان‌های زیاد بیکاری و کمبود فرصت شغلی در استان‌های مهاجرفرست کشور و همچنین نابرابری‌های توسعه‌ای، انتظار می‌رود جریان مهاجرت‌های بین استانی در کشور افزایش یابد.

زمانی (۱۳۹۴) پژوهشی با عنوان واکاوی عوامل ژئوپلیتیکی مؤثر در مهاجرت‌های استان سیستان و بلوچستان (با تأکید بر عوامل و مؤلفه‌های امنیتی) انجام داد. با روش توصیفی-تحلیلی به دنبال آن بوده است که چه عوامل و مؤلفه‌های ژئوپلیتیکی و امنیتی در مهاجرت سیستان و بلوچستان به صورت خاص و در نواحی مرزهای شرق و جنوب شرق ایران دخیل هستند. نتایج پژوهش مهم‌ترین

مؤلفه‌های امنیتی و ژئوپلیتیکی را مرزهای طولانی، ناامن و آسیب‌پذیر جنوب شرق ایران و به‌خصوص استان سیستان و بلوچستان با کشورهای پاکستان و افغانستان، وجود گروه‌های تروریستی و مسلح، عدم رشد و توسعه در مرزهای شرقی کشور و به‌ویژه سیستان و بلوچستان به‌مثابه سایر مناطق کشور و... می‌داند.

آبیلی (۱۳۹۱) پژوهشی با عنوان «نقش پدیده مهاجرت در امنیت استان سیستان و بلوچستان» انجام داده است. روش تحقیق در این مقاله علمی، توصیفی و موردی بوده است که با استفاده از آمار ورودی و خروجی مهاجران به سیستان و بلوچستان انجام شده است. همچنین پرسش‌نامه نیز تهیه و در پژوهش خود اشاره کرده است که مهاجرت به دلایل اقتصادی، طبیعی، اجتماعی و فرهنگی اتفاق می‌افتد و به‌خصوص در مناطق مرزی از جمله استان سیستان و بلوچستان عواملی چون رکود اقتصادی، بیکاری از نیروی مازاد کشاورزی، خشک‌سالی و سیلاب‌های پی‌درپی فعالیت در آن سوی مرز و مهاجرت روستائیان به شهرها را نیز دامن زده است.

ابراهیم‌زاده (۱۳۸۰) پژوهشی با عنوان «مهاجرت‌های روستایی و علل و پیامدهای آن؛ نمونه: استان سیستان و بلوچستان» انجام داده است. به‌صورت توصیفی و تحلیلی بوده و در آن اشاره کرده است که در سیستان و بلوچستان عواملی از قبیل رکود اقتصادی در روستاها، بیکاری تعداد زیادی از نیروی مازاد بخش کشاورزی، عدم گسترش مناسب زیرساخت‌های خدماتی در روستاها، خشک‌سالی و سیلاب‌های پی‌درپی در منطقه از یک‌سو و وجود زمینه‌های اشتغال و درآمد نسبی بهتر در شهرها، امکان اشتغال و فعالیت در آن سوی مرز و غیره از سوی دیگر بر شدت مهاجرت‌های روستایی در دهه‌های اخیر دامن زده است.

جوی^۱ (۲۰۲۴) پژوهشی با عنوان «عوامل تعیین‌کننده مهاجرت داخلی به شهرهای کوچک‌تر: کالاهای عمومی

محلی، فرصت‌های شغلی و مراحل چرخه زندگی» انجام داد. تحقیق حاضر با تکنیک پیمایش با ۷۷۶ نمونه گروه سنی ۲۰ تا ۶۵ سال در مهاجرت از سئول^۲ به شهر کوچک چانچون^۳ در کره جنوبی انجام شده است. آنها به این نتیجه رسیدند که افرادی که از شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ‌تر نقل مکان می‌کنند، بیشتر این کار را در جست‌وجوی فرصت‌های اقتصادی بهتر انجام می‌دهند؛ اما چه چیزی انگیزه مهاجرت از شهرهای بزرگ‌تر را به شهرهای کوچک تر ایجاد می‌کند؟ یافته‌های آنان در زمینه کره جنوبی نشان داد که تمایل فرد برای نقل مکان به شهری کوچک و ثانویه به طور مثبت با درک کالاهای عمومی محلی در آنجا مرتبط است؛ اما به‌صورت درخور توجهی با فرصت‌های شغلی همسو نیست؛ بااین حال این ارزش‌گذاری براساس وضعیت تأهل و مرحله چرخه زندگی خانواده متفاوت است. در این پژوهش اهمیت عوامل غیراستخدامی را نشان داده که نارضایتی از محل اقامت فعلی و پیوندهای مکانی عوامل قوی انگیزه مهاجرت داخلی به شهرهای ثانویه است.

حسن و سلطانا^۴ (۲۰۲۴) پژوهشی با عنوان «پویایی مهاجرت داخلی در منطقه جنوب غربی بنگلادش» انجام دادند و اشاره کرده‌اند که بنگلادش به‌عنوان یک کشور در حال توسعه در سراسر جهان شناخته شده است. مهاجرت در بنگلادش به‌ویژه در داخل کشور رایج است. بسیاری از مردم برای افزایش سطح زندگی خود به مناطق جدید نقل مکان می‌کنند. مطالعه آنها با روش تلفیقی (میکس) و با نمونه ۳۷۸ مهاجر نشان داد که اکثریت مهاجران را مردانی تشکیل می‌دهند که یا بیکار بوده‌اند یا در فقر زندگی می‌کنند. فقدان فرصت‌های اقتصادی، ناتوانی در محافظت از رفاه مالی خود در برابر بلایای طبیعی و نبود زیرساخت‌های بازارکار نیروهای محرکه اولیه مهاجرت بودند. انتخاب‌های مهاجرت به‌شدت متأثر از

² Seoul

³ Chan Choen

⁴ Hasan & Sultana

¹ Choi

عوامل اقتصادی قرار دارند و کمبود فرصت‌های شغلی به عنوان اصلی رتبه‌بندی شده است.

ونشیائو و موگان^۱ (2024) امکانات شهری و مهاجرت داخلی چین را با روش تحلیل داده‌های ثانویه با داده‌هایی از ۲۹۹ شهر از پایگاه اطلاعات مرکزی چین انجام دادند. با تحلیل آماری داده‌ها نتایج نشان دادند که تأثیرات مثبت امکانات شهری مانند آموزش، امکانات عمومی، حمل‌ونقل، محیط‌زیست و شرایط آب‌وهوایی از عوامل جذب کارگران مهاجر به شهرها است و بیان داشتند که کارگران مهاجر بیشتر احتمال دارد به شهرهایی با تحصیلات بهتر، امکانات عمومی بیشتر، پوشش بیشتر حقوق بازنشستگی شهری و آب‌وهوای خنک‌تر با بارش بیشتر نقل مکان کنند؛ علاوه‌براین، آنها ترجیح می‌دهند که مهاجرت کنند و در شهرهایی زندگی کنند که تجمع خدمات و اشتغال بیشتر، متوسط دستمزد بیشتر، فرصت‌های شغلی بیشتر و قیمت مسکن پایین‌تر باشد.

کورنستاد^۲ و همکاران (2024) در پژوهشی با عنوان «مدل‌سازی تجربی مهاجرت داخلی و جریان‌های رفت‌وآمد برای مناطق اقتصادی در نروژ» انجام داده‌اند. تحقیق حاضر با داده‌های ۹۸ منطقه اقتصادی نروژ در سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۱۴ انجام شده است. محققان با تحلیل تجربی داده‌ها به این نتیجه رسیده‌اند که افزایش میزان دستمزد نسبی یک منطقه اقتصادی منجر به مهاجرت بیشتر و کاهش مهاجرت به خارج برای افراد با تحصیلات پایین می‌شود؛ علاوه‌براین، افزایش میزان بیکاری نسبی یک منطقه اقتصادی منجر به کاهش مهاجرت می‌شود؛ درحالی‌که مهاجرت به خارج برای افراد دارای این نوع تحصیلات بی‌تأثیر باقی می‌ماند.

مهدوی^۳ (2020) پژوهش خود را با هدف درک عوامل تاب‌آوری فرهنگ‌پذیری پناهندگان ایرانی، عراقی و افغانی در آمریکا انجام داده است. روش تحقیق حاضر، کیفی و با رویکرد پدیدارشناختی با دوازده نمونه مهاجر زن و مرد انجام

شده است. یافته‌های تحقیق بیانگر این است که دلتنگی، افسردگی، اضطراب و مواجهه با تبعیض در نهادهای کل جامعه جزو مسائل اساسی مهاجرین بوده است. ایمان، معنویت، حمایت خانواده و تمرکز در اهداف از موارد مقابله با عوامل استرس‌زای فرهنگ‌پذیری بیان شده است. عوامل تاب‌آوری شامل الگوهای اجتماعی، مهارت بین‌فردی و نوع تربیت و نحوه مقابله مهاجرین با عوامل استرس‌زای فرهنگ‌پذیری بوده است.

یو و همکاران^۴ (2019) در تحقیقی با عنوان «مسائل عمده بهداشتی مهاجران داخلی جوان و موانع جست‌وجوی سلامت در شانگهای چین»، داده‌ها را با تعداد ۹۰ جوان مهاجر داخلی ۱۵ تا ۱۹ سال و ۲۰ ارائه‌دهنده خدمات بزرگسال با رویکرد کیفی جمع‌آوری نمودند. نتایج تحقیق نشان داد که مهاجران درک محدودی از سلامت داشتند، آنها به عوامل اجتماعی و سیاسی مرتبط با سلامتی خود بیشتر حساس بودند. جوانان، سلامت روان و رفتارهای مخاطره‌آمیز سلامتی مانند سیگارکشیدن، خشونت و رابطه جنسی ناایمن قبل از ازدواج را به عنوان مسائل مهم سلامتی بیان کردند. آنها معتقد بودند که نگرانی‌های سلامتی آنها به اندازه فشار ناشی از هزینه‌های زیاد زندگی، تجربه رفتار ناعادلانه و کمبود فرصت‌ها ضروری نیست. آنها به‌ندرت به دنبال اطلاعات و خدمات بهداشتی فعالانه از منابع رسمی بودند.

ردودریگز پوز و فون برلیش^۵ (2019) پژوهشی با عنوان «عنصر گمشده: فاصله مهاجرت داخلی و تأثیر بلندمدت آن در ایالات متحده با روش تحلیل داده‌های ثانویه» انجام دادند و در آن به بررسی اینکه آیا مهاجران داخلی در آغاز قرن بیستم بر توسعه اقتصادی بلندمدت مناطقی که بیش از صد سال در آن ساکن شده‌اند، تأثیر گذاشته‌اند یا خیر پرداخته‌اند. نتایج تجزیه و تحلیل آنها بر اهمیت اقتصادی مهاجرت داخلی تأکید می‌کند. کشورهایی که بیش از صد سال پیش مهاجران آمریکایی اصل را به خود جذب کرده‌اند، امروزه به‌صورت

¹ Wenxiao & Mugan

² Kornstad

³ Mahdavi

⁴ Yu et al.

⁵ Rodríguez-Pose & Von Berlepsch

درخور توجهی ثروتمند هستند؛ علاوه بر این، فاصله برای تأثیر مهاجرت داخلی بر توسعه اقتصادی بلندمدت بسیار مهم است. هرچه مسافت طی شده توسط مهاجران داخلی بیشتر باشد، تأثیر اقتصادی بلندمدت بر مناطق پذیرنده بیشتر خواهد بود.

سیریوارهانا و همکاران^۱ (۲۰۱۳) تأثیرات مهاجرت اقتصادی نیروی کار را در میان خانواده‌های سریلانکایی بررسی کردند. مطالعه با رویکرد کیفی با روش تحلیل مضمون در پنج منطقه سریلانکا با بیست مصاحبه‌کننده مرد و زن انجام شد. داده‌ها با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند تجزیه و تحلیل شد. نتایج تحقیق نشان داد که وضعیت اقتصادی-اجتماعی قبل از مهاجرت، مشکلات اقتصادی، امکانات و درآمد زیاد در خارج از کشور به عنوان عوامل اصلی مهاجرت نیروی کار بودند. دوره‌های پس از مهاجرت نیز نشان داد که کودکان در این خانواده‌ها از غیبت والدین رنج می‌برند. فقدان مکانیسم‌های پشتیبانی برای مقابله با حوادث نامطلوب مانند جراحات ناشی از کار، مرگ و میر، سوء استفاده یا زندان، نگرانی‌های عمده پس از مهاجرت است که بر سلامتی مهاجرین تأثیر می‌گذارد.

ملاحظات نظری

نظریه‌ها در روش کیفی پشتوانه نظری داده محسوب نمی‌شوند، بلکه حساسیت نظری به وجود می‌آورند؛ بنابراین، از آنجایی که این پژوهش به صورت کیفی به دنبال واکاوی مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان است، نظریات مهاجرت را مروری اجمالی خواهد کرد و تفسیر مشارکت‌کنندگان را مبنای واقعیت اجتماعی قرار خواهد داد؛ بنابراین، ذکر مرور نظریات مطرح شده به معنای اخذ فرضیات و ودالات‌های نظری نیست، بلکه برای استفاده از مفاهیم موجود و روشن‌تر شدن مسیر پیش روی محقق است و از آنجایی که در زمینه مهاجرت نظریه واحدی قادر به

پاسخگویی نخواهد بود، در این مطالعه نظریات روانشناختی^۲ (۱۸۸۷)، اورت ای. لی^۳ (۱۹۹۶) و پورتر^۴ (۲۰۱۵) درباره محرومیت نسبی و وابستگی مرور خواهد شد.

مهم‌ترین دیدگاه نظری حرکت‌های جغرافیایی انسان‌ها در جوامع با عنوان مدل‌های جاذبه و دافعه در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم ارائه گردید و توجه محافل علمی زمان را به خود جلب کرد. در این مدل‌ها نظریه پردازان به طور کلی به دو دسته تقسیم عوامل توجه داشته‌اند:

الف) عواملی که باعث دفع انسان‌ها از محل اسکان خود (منطقه مبدأ) شده است؛ (عوامل دافعه)

ب) عواملی که باعث جذب آنها در منطقه مقصد می‌شود. (عوامل جاذبه) (شهبازیان، ۱۴۰۰: ۱۱۳)

براساس این دیدگاه، عوامل اقتصادی-فیزیکی، اجتماعی، فرهنگی و .. نامناسب در یک مکان موجب می‌شود که افراد، محل زندگی خود را ترک کنند و به مکان دیگری نقل مکان کنند که از نظر این عوامل در شرایط بهتری هستند. از نخستین افرادی که در این زمینه تلاش کرد و قانونمندی‌هایی در زمینه مهاجرت به دست داد، روانشناختین است. او با عنوان «قوانین مهاجرت» طی مقاله‌ای استدلال کرد که مهاجرت امری اتفاقی نیست، بلکه قوانینی خاص بر آن حاکم است و در اقتصاد به عنوان عامل اصلی به آن توجه می‌شود (قاسمی اردهایی و حسینی راد، ۱۳۸۷) وی هفت قانون را برمی‌شمارد: ۱- ثابت شده است که حجم عظیمی از مهاجران تنها یک مسافت کوتاه را می‌پیمایند؛ ۲- فرایندهای جذب در کل به این شکل عمل می‌کنند که ساکنان یک کشور اطراف شهری که رشد سریع دارد جمع می‌شوند. نیروی جاذبه یکی از شهرهایی که رشد سریع دارد، به طور مرحله به مرحله به اقصای نقاط کشور نفوذ می‌کند و به این ترتیب آن شهر از مهاجر پر خواهد شد؛ ۳- فرایند دفع، عکس فرایند جذب عمل می‌کنند و ویژگی‌های مشابهی دارد؛ ۴- در مقابل هر جریان مهاجرتی یک ضد

² Ravenstian

³ Everett s, lee

⁴ Porter

¹ Siriwardhana et al.

جریان نیز شکل خواهد گرفت؛ ۵- هر چقدر فاصله بین مبدأ و مقصد بیشتر و به عبارتی فاصله طولانی‌تر باشد، معمولاً مهاجران ترجیح می‌دهند به یکی از شهرهای بزرگ تجاری و صنعتی بروند؛ ۶- شهری‌ها در مقایسه با روستایان کمتر مهاجرت می‌کنند و ۷- درجایی که مسافت کوتاه باشد، زنان بیشتر از مردان اقدام به مهاجرت می‌کنند (لوکاس و میر، ۱۳۸۱: ۱۴۹). اعتراضاتی به نظریات روانشتاین وارد شده است، بااین‌وجود هنوز نظریات وی مورد اقتباس قرار می‌گیرد.

نظریه‌پرداز بعدی که بر نظریه جذب و دفع تأکید کرد، اورت ای. لی است. تأکید وی بر موانع مداخله‌گر است. آن‌چنان که اظهار می‌دارد، بین دو مکان مجموعه‌ای از موانع مداخله‌گر وجود دارد که در مواردی مقدار آن کم و در مواردی نیز این میزان زیاد است. مهم‌ترین مانع مطالعه‌شده فاصله است. البته افراد مختلف تأثیرات متفاوتی را از بین موانع می‌پذیرند. عواملی که برای عده‌ای کم‌اهمیت هستند (برای مثال هزینه سفر) ممکن است برای عده دیگری تحریم‌کننده باشد. عقاید تئوریک اورت اس. لی به مزایا و مضرات مکان مبدأ همانند پتانسیل‌های مکان مقصد و همچنین موانع مداخله‌گر بین دو مکان توجه دارد. همچنین به نظر وی عواملی که در تصمیم به انجام مهاجرت و فرایند آن وارد می‌شوند، عبارت‌اند از: الف) عوامل مرتبط با حوزه مبدأ؛ ب) عوامل مرتبط با حوزه مقصد؛ پ) موانع بازدارنده؛ ت) عوامل شخصی. در هر حوزه عوامل متعددی در جذب افراد به آن حوزه مؤثر است (علائم مثبت) و عوامل دیگری وجود دارد که موجب دفع افراد آن حوزه می‌شود (علائم منفی). همچنین لی عواملی را که خنثی هستند، به‌صورت صفر نشان داده است. اثر هریک از عوامل برای اشخاص مختلف در مبدأ و نیز در مقصد متفاوت خواهد بود. لی همچنین در زمینه مهاجرت به گسترش جریان و ضدجریان و ویژگی‌های مهاجران نیز پرداخته است (حاج حسینی، ۱۳۸۵: ۳۸ و ۳۹).

پورتر در بحث مهاجرت بیان می‌دارد که در مقابل انجام کار مثبت پاداش مثبت دریافت می‌شود و این مسئله سبب انجام مکرر کار خواهد شد؛ برای مثال اگر دسترسی به

امکانات رفاهی شهری در مقصد راحت‌تر باشد، افراد میل بیشتری برای اقامت بیشتر در مقصد دارند (آقایاری هیر و حکیمی، ۱۳۹۶: ۶) و از دیدگاه صاحب‌نظران محرومیت نسبی همچون استارک (1984) مهاجرت یک رفتار تصادفی نیست، بلکه پاسخی برای رفع محرومیت محسوب می‌شود؛ اما صرف وجود برخی محرومیت‌ها موجب مهاجرت نمی‌شود؛ بنابراین، شناخت ملاک‌های محرومیت‌های موجود و فرایندهای اثرگذاری محرومیت از هدف‌هایی که ارزش کمتری دارند، در تصمیم به مهاجرت موثرترند. مهاجرت پاسخ نهایی به محرومیت‌های نسبی است. درواقع، وقتی فرد یا جمع نتواند به هدف‌های با ارزش در داخل سازمان اجتماعی (شهر) خود دست یابد و احساس کند که منابع لازم برای رفع محرومیت‌هایش در خارج از سازمان اجتماعی او وجود دارد، در آن صورت مهاجرت می‌کند. در اینجا فرد با دو سازمان اجتماعی روبه‌رو است: یکی سازمانی که در آن پرورش یافته است (شهر مبدأ)، اما احساس می‌کند در آن از فرصت‌های لازم برای رسیدن به هدف‌های باارزش خود محروم است؛ دیگری سازمانی که شاید فقط به طور مبهم آن را می‌شناسد (شهر مقصد)، اما احساس می‌کند که در آنجا به منابع لازم برای رفع محرومیت‌های خود دسترسی می‌یابد (حاج حسینی، ۱۳۸۵: ۴۶) و درنهایت نظریه مطرح‌شده در این بخش نظریه وابستگی است که در این نظریه، مهاجرت امری اجباری است که براساس توسعه‌نیافتن یک محیط نسبت به محیط دیگر وابستگی بخش غیرسرمایه‌داری به بخش سرمایه‌داری به وجود می‌آید. براساس این نظریه، مهاجرت از طرفی عامل تقویت توسعه‌نیافتگی منطقه مهاجرفرست است و از طرف دیگر، عامل ایجاد و تشدید نارضایتی‌های اجتماعی در منطقه مهاجرپذیر است (Petrás, 1981).

مروری بر نظریات بیانگر آن است که مسئله مهاجرت را از دیدگاه و ابعاد مختلفی می‌توان بررسی کرد و نظریات مطرح‌شده را می‌توان در دو ریکرد اقتصادی و ساختاری تقسیم‌بندی کرد که رویکرد اقتصادی به هزینه و فایده و مسائل اقتصادی توجه دارد و در رویکرد ساختاری به عوامل

ساختاری و اجتماعی متمرکز می‌شود؛ بنابراین، می‌توان گفت دیدگاه‌های مختلف به عوامل مختلف می‌پردازد. پس مهاجرت تک‌علتی نیست و عوامل مختلفی دخیل می‌شوند تا مهاجرت شکل بگیرد.

روش

رویکرد پژوهش حاضر کیفی است که در سال ۱۴۰۲ در شهر یزد انجام شده است. جامعه مطالعه شده در پژوهش حاضر خانواده‌های مهاجر استان سیستان و بلوچستان بوده‌اند که به شهر یزد مهاجرت کرده‌اند. نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند انجام شد؛ یعنی تلاش بر آن شد که به سراغ افراد مهاجری رفته که اطلاعات بیشتری برای مهاجرت خود در اختیار پژوهشگران قرار دهند. همچنین تلاش شد تا حداکثر تنوع در نمونه‌گیری یعنی نمونه از رده‌های سنی و از هر دو جنس زن و مرد و مدت‌های متفاوت سکونت‌گزیدن در یزد باشد. فرایند نمونه‌گیری تا اشباع ادامه یافت؛ به این منظور که

شرکت‌کنندگان در پژوهش، صحبت‌های تکراری داشته باشند و اطلاعات جدیدی به تحلیل داده‌ها اضافه نکنند. پژوهش حاضر با تعداد ۱۳ مصاحبه صورت گرفته است که در مصاحبه ۱۱ به اشباع رسیده شد، ولی برای اطمینان بیشتر ۲ مصاحبه دیگر نیز انجام شد (در جدول ۱ ویژگی مشارکت‌کنندگان آمده است). مصاحبه‌ها با رعایت موازین اخلاقی انجام شد و باتوجه به کیفیت پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان و علاقه آنها از ۴۰ دقیقه تا ۱۴۰ دقیقه به طول انجامید. برای جمع‌آوری داده‌ها نیز مصاحبه‌ها به صورت نیمه‌ساختاریافته انجام شده است؛ به آن معنا که سؤالات کلی پرسیده شد؛ همانند آنکه چه عواملی موجب آن شده است که شما از سیستان و بلوچستان به شهر یزد مهاجرت کنید. لطفاً در این باره توضیح دهید و سپس باتوجه به جواب، سؤالات بعدی از مشارکت‌کنندگان پرسیده می‌شد تا پژوهشگر به اطلاعات غنی‌تری باتوجه به هدف پژوهش برسد.

جدول ۱- ویژگی مشارکت‌کنندگان پژوهش

Table 1- characteristics of research participants

شماره مشارکت‌کننده	نام مستعار	سن	تحصیلات	مدت مهاجرت
۱	محمد	۲۹	سیکل	۱۵ سال
۲	زهرا	۴۵	بی سواد	۴ سال
۳	علیرضا	۵۲	لیسانس	۲۰ سال
۴	علی	۶۵	ابتدایی	۳۵ سال
۵	مینا	۲۵	دیپلم	۶ ماه
۶	مهدی	۴۳	سیکل	۳ سال
۷	زیبا	۲۸	سیکل	۸ سال
۸	جواد	۷۲	سیکل	۴۵ سال
۹	رضا	۴۸	ابتدایی	۱۵ سال
۱۰	مریم	۲۰	دیپلم	۱ سال
۱۱	عماد	۳۸	دیپلم	۱۱ سال
۱۲	محسن	۶۱	ابتدایی	۲۰ سال
۱۳	هاشم	۳۷	لیسانس	۹ سال

برای تعیین، تحلیل و بیان الگوهای موجود درون داده‌هاست. در این رویکرد محقق با استفاده از طبقه‌بندی داده‌ها و

برای تجزیه و تحلیل داده از طریق تکنیک تحلیل مضمونی یا تحلیل تماتیک انجام شده است. تحلیل مضمونی روشی

الگویابی درون‌داده‌ای و برون‌داده‌ای به الگوی نهفته در داده‌ها دست می‌یابد. تحلیل تماتیک، کدگذاری و تحلیل داده‌هاست با این هدف که داده‌ها چه می‌گویند (Tucket, 2005). تم بیانگر هر چیز مهمی درباره داده‌ها در ارتباط با سؤالات تحقیق است که سطحی از پاسخ یا معنی الگومند در مجموعه‌ای از داده‌ها را ارائه می‌دهد (Clarke & Braun, 2013). تم، الگوی یافت‌شده در داده‌هاست که حداقل به توصیف و سازماندهی مشاهدات و حداکثر به تفسیر جنبه‌هایی از پدیده می‌پردازد (Boyatzis, 1998). مدل‌های مختلفی از تحلیل مضمون برای تجزیه و تحلیل داده‌ها وجود دارد که در این پژوهش از ترکیب روش پیشنهادی آترایدا- استیرلینگ، براون و کلارک و کینگ و هاروکس فرایندی گام‌به‌گام و جامع به منظور تحلیل مضمون ارائه می‌شود. در این پژوهش، فرایند تحلیل مضمون در قالب سه مرحله، شش گام و بیست اقدام معرفی می‌شود. فرایند کامل تحلیل مضمون را می‌توان به سه مرحله کلان تقسیم کرد: الف- تجزیه و توصیف متن؛ ب- تشریح و تفسیر متن و ج- ادغام و یکپارچه کردن مجدد متن. درحالی‌که همه این مراحل با تفسیر و تحلیل همراه است. در هر مرحله از تحلیل، سطح بیشتری از انتزاع به دست می‌آید. گام‌های شش‌گانه تحقیق حاضر به صورت زیر انجام شده است:

گام اول: آشنایی با داده‌ها؛ متن رونویسی شده هر مصاحبه چندین بار خوانده می‌شود، تا محقق با عمق و غنای محتوای آنها آشنا شود. غرق شدن در داده‌ها مستلزم مطالعه و مرور مکرر داده‌ها به روشی فعال است.

گام دوم: ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری؛ گام دوم زمانی آغاز می‌شود که محقق داده‌ها را مطالعه کرده باشد و با آنها آشنا باشد. همچنین فهرست اولیه‌ای از ایده‌های موجود در داده‌ها و نکات جالب آنها تهیه می‌شود. در این گام، از کدها برای تقسیم داده‌های متنی به قسمت‌های استفاده‌پذیر و فهم‌شدنی استفاده می‌شود؛ مانند بند، عبارت، کلمه یا سایر معیارهایی که برای تحلیل خاص لازم است.

گام سوم: جست‌وجو و شناخت مضامین گام سوم وقتی شروع می‌شود که همه داده‌ها کدگذاری اولیه شده باشند و

فهرستی طولانی از کدهای مختلف در مجموعه داده‌ها شناخته شود. این گام بر تحلیل در سطح کلان تراز کدها تمرکز دارد.

گام چهارم: این گام عبارت است از ترسیم شبکه مضامین با استفاده از مضامینی که در گام قبل شناخته شد. در این گام به تشکیل شبکه مضامین می‌پردازیم. در این گام محقق در می‌یابد که برخی مضامین پیشنهادشده با یکدیگر هم‌پوشانی دارند؛ بنابراین، با هم ترکیب می‌شوند و بعضی مضامین نیز به مضامین جداگانه‌ای تفکیک می‌شوند.

گام پنجم: تحلیل شبکه مضامین؛ این گام وقتی شروع می‌شود که محقق به شبکه‌های مضامین لذت‌بخشی برسد. در این گام مضامین به دست‌آمده برای تحلیل داده‌ها نام‌گذاری، تعریف و تعدیل می‌شود.

گام ششم: تدوین گزارش؛ این گام وقتی آغاز می‌شود که مجموعه کاملی از مضامین نهایی فراهم شود. در این مرحله محقق گزارش نهایی تحقیق را تحلیل و تدوین می‌کند (عابدی و همکاران ۱۳۹۰).

اعتبار تحقیق: برای اعتبار یافته‌ها از سه ملاک کنترل توسط مشارکت کنندگان، بازخورد هم‌تایان و مقایسه تحلیلی استفاده شد. بعد از ساختن مقولات اصلی و تدوین یافته‌ها از دو نفر از مشارکت کنندگان در خواست شد تا یافته‌ها را ارزیابی کنند و با تجربه خود درباره مهاجرت تطبیق دهند؛ بنابراین، مقولات در مرحله کنترل توسط مشارکت کنندگان تأیید شد. در ارزیابی توسط هم‌تایان، یافته‌ها به یکی از استادان و یک دانشجوی دکتری که در حوزه مطالعات کیفی، مختص بوده قرار داده شد و یافته‌ها را ارزیابی کردیم و در مقایسه تحلیلی گام‌های تحقیق به صورت دقیق انجام و در فرایند مقوله‌سازی مقوله‌ها و یافته‌ها با داده‌های خام بررسی شد. در نهایت باید مطرح شود که پژوهشگران به ملاحظات اخلاقی نیز توجه کرده‌اند.

یافته‌ها

در فرایند تحلیل داده‌ها از روش پیشنهادی آترایدا-

استیرلینگ، براون و کلارک و کینگ و هاروکس استفاده شد
 که فرایند گام‌به‌گام و جامعی به‌منظور تحلیل مضمون است که
 درنهایت ۶ مضمون اصلی احصا شد؛ شامل بستر نامساعد،
 معیشت مشقت‌بار، احساس پس‌زدگی سیستمی، تنش‌زدایی،
 تنگنایهای هجران و ترقی‌یابی. در جدول زیر خلاصه‌ای از
 مفاهیم و زیرمضمون‌های تشکیل‌دهنده آمده است.

جدول ۲- مضامین واکاوی مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان

Table 2- Themes of analyzing the migration of the people of Sistan and Baluchistan

مضامین اصلی	مضامین فرعی	مفاهیم
	محدود شدن امکانات	فاصله زیاد تا مرکز، تمرکز امکانات در مناطق خاص، بستن مرز، دیوارکشی مرز
	عوامل طبیعی	کمبود آب، زمین‌های نامساعد کشاورزی، طوفان‌های شدید، خشک‌سالی، نبود فضای سبز مناسب، گرمی هوا
	نبود امکانات رفاهی و بستر نامساعد مبدأ	کمبود مدرسه، نبود نیروی متخصص، درمان نامناسب، کمبود بیمارستان، نبود گاز، کمبود آب آشامیدنی، نبود نظافت شهری، مشکلات حمل‌ونقل، نبود امکانات معیشتی، کمبود بازار مناسب، نبود کارخانه‌جات، نبود خدمات بیمه‌ای، کمبود خدمات اساسی و اولیه زندگی
	نبود فرصت شغلی مناسب	وجود شغل‌های غیرقانونی، کولبری، نبود شغل، فرصت اشتغال کم، شغل‌های پرخطر، شغل‌های غیراخلاقی، فرصت شغلی ناقص، شغل‌های ناپایدار، وجود شغل‌های فصلی، کمبود شغل‌های مناسب، وجود شغل‌های مناسب
معیشت مشقت‌بار		غیرقانونی
	درآمد ناکافی	دستمزد کم، نداشتن سرمایه مالی، فقر مالی، کم‌ارزشی پول، تورم زیاد، نداشتن حقوق و مزایای ثابت، زندگی با یارانه
	ساختار سنتی خانواده	خانواده پرجمعیت، فرزندآوری زیاد، خانواده مردسالار، نپذیرفتن کامل ارزش‌های مدرن، قبیله‌محوری، بودن طایفه
احساس پس‌زدگی سیستمی	واماندگی سیاسی	کمبود سیاست‌های رفاهی، نبود سیاست‌گذاری اقتصادی، نارضایتی سیاسی، تناقضات دولت ملت، توجه‌نکردن به استان، رسیدگی نکردن به مسائل، نارضایتی از سیاست‌گذاران
	مدیریت غیربومی	استفاده نکردن از ظرفیت‌های مدیری، توجه نکردن به نخبگان استانی، مسئولین غیربومی، سرمایه‌گذاری نکردن برای وطن
تنش‌زدایی اجتماعی	جلوگیری از آسیب	در خطر بودن جوانان، کشیده شدن به کارهایی همچون قاچاق و دزدی، معتاد شدن جوانان، جلوگیری از زندانی شدن، وجود کارهای خلاف، وجود ارادل و اوباش
	جست‌وجوی امنیت بیشتر	جرو بحث‌های بین افراد، نزاع بین قبیله‌ای، دور شدن از تنش‌های داخلی، آرامش و سکوت بیشتر، دور شدن از کشتار، دزدی کمتر
	رهایی از ضدهنجار	غیرت ناموسی برای کار زنان، ضدارزش بودن کار زنان، تهمت زنی در محیط کار، دید بد به زن، کار زن و مرد در شهر دیگر
تنگنایهای هجران	غربت‌زدگی	دوری از وطن، دل‌تنگی برای وطن، نداشتن فامیل و اقوام، دوری از خانواده، دوری از طایفه، تعلق نداشتن
	مخدوش شدن هویت	چهره منفور، تحقیر شدن، بدرفتاری، ایرانی تلقی نشدن، خدمات بیشتر به بومی‌ها، استخدام نشدن به دلیل غیربومی، هم‌زبان نبودن، نبود اعتماد به نفس، برادر حساب نکردن، نگاه بیگانه‌وار، برخورد نامناسب، بیگانه‌ستیزی، بدگمانی قومیتی، کم شدن عزت، هجمه عقیدتی، ترس از بیان واقعیت، برخوردهای نامناسب
	فشارهای سازگاری	نیروی انتظامی، نگرش غیرایرانی، دید توطئه‌نگر، تحقیر شدن، تنگ‌نظری افراد
	رشد فردی	افسردگی، هم‌فرهنگ شدن، مشکلات اقتصادی اولیه، پذیرش همزیستی
ترقی‌یابی		آزادی بهتر، رسیدن به شکوفایی، توسعه فردی، استعدادیابی، کلاس‌های تقویتی رفتن، کلاس زبان رفتن، افزایش آگاهی، رشد خودآگاهی
	بهبود سطح زندگی	آرامش فکری روانی، وضعیت بهتر معیشت، افزایش کیفیت زندگی، افزایش شادی، افزایش سطح تحصیلات، امید به آینده، کاهش دغدغه آینده فرزندان، بهبود شرایط نسبت به وطن، عدم ترس از آینده

بستر نامساعد

بستر نامساعد اولین مضمون اصلی شکل‌گرفته پژوهش حاضر است که به شرایط زمینه‌ای استان سیستان و بلوچستان اشاره دارد که موقعیت جغرافیایی و بستر محیطی و طبیعی آن شرایطی را برای مهاجرت افراد به شهر یزد فراهم کرده است؛ این بدان معنا نیست که این بستر پتانسل‌های لازم برای زندگی را ندارد، بلکه به این معناست که در شرایط حال حاضر، این پتانسیل‌ها رشد نکرده و اقدامات لازم برای مرتفع‌سازی مخاطرات این بستر فراهم نشده است و موجب شده تا زندگی را در این بستر دشوار کند و عاملی برای مهاجرت افراد به نقاط دیگر کشور از جمله شهر یزد باشد. این مضمون اصلی از سه زیرمضمون فرعی محدودشدن امکانات، عوامل طبیعی و نبود امکانات آموزشی و رفاهی به وجود آمده است. محدودشدن امکانات حاکی از آن است که موقعیت استان سیستان و بلوچستان به گونه‌ای است که با کشورهای همسایه هم‌مرز است و مراوداتی را از طریق این مرز انجام می‌دادند که بنا به دلایلی این مرز بسته شده و بر موقعیت شغلی و زندگی آنان را تأثیر گذاشته است؛ زیرا امکانات دیگری در دسترس آنها نبوده است و از آن دور بوده‌اند؛ بنابراین، برای گذراندن زندگی مجبور به مهاجرت شده‌اند.

مشارکت‌کننده شماره ۳:

تا موقعی که مرز بسته نشده بود، خوب بود ما می رفتیم مرز و اونجا وسیله می خریدیم. می آوردیم این ور می فروختیم یا وسیله که خودمون تولید کرده بودیم، می بردیم اونور برای فروش. کاری غیر از این نمی‌تونستیم انجام بدیم. وقتی مرز بسته شد، دیگه اوضاع ما هم کساد شد. مجبور شدیم که مهاجرت کنیم، تا بتونیم از امکانات جاهای دیگه استفاده کنیم.

عوامل طبیعی نیز نشان از بستر نامساعد دارد. استان سیستان و بلوچستان در موقعیت جغرافیایی خاصی قرار دارد که با مشکلات طبیعی نیز روبه‌رو شده است؛ این مشکلات طبیعی از جمله طوفان‌های صد و بیست روزه، خشک‌سالی، کمبود زمین‌های کشاورزی، نبود فضای سبز مناسب، گرمی هوا و ... است که ناتوانی افراد در کنترل و کاهش این مخاطرات

طبیعی موجب شده است تا سکونتگاه آنان زندگی را برای آنها دشوار کند و افراد را به سمت مهاجرت سوق دهد. از مهم‌ترین مشکلات طبیعی برشمرده‌شده از نظر افراد مهاجرت‌کرده به شهر یزد، نبود زمین کشاورزی برای کسب‌وکار و کمبود آب آشامیدنی لازم برای ادامه زندگی معرفی شده است.

مشارکت‌کننده شماره ۴:

اونجا آب برای خوردن نبود. باید مثلاً به بیست لیتری می‌بردی، آب می‌کردی و می‌گفتن مثلاً ده هزار تومن؛ یعنی آب خوردنمون هم دائمی نبود و باید هر روز تهیه می‌کردیم. حالا برای اونجا که فقط زمین کشاورزی بود و اون زمین‌ها هم خیلی حاصلخیز نبود، خشک‌سالی هم بود و آبی نبود که همون محصولی که حداقل می‌شه به عمل آورد رو داشته باشیم؛ برای همین نمی‌تونستیم زندگی کنیم.

استان سیستان و بلوچستان جزو نقاط محروم کشور است که دسترسی به امکانات رفاهی و آموزشی دشوار است. امکاناتی که برای یک زندگی لازم باید وجود داشته باشد تا افراد از آن بهره‌برند؛ از جمله بیمارستان‌های مناسب، پوشش‌های خدمات بیمه‌ای، وجود امکانات حمل‌ونقلی، برخورداری از آب، گاز و برق، فرصت‌های متعدد شغلی، وجود اماکن تفریحی، وجود بهداشت و نظافت شهری و ... که متأسفانه در این استان این امکانات با ضعف روبه‌رو بوده و افراد را در رنج قرار داده است؛ بنابراین، افراد برای دسترسی به امکانات رفاهی و آموزشی بهتر تمایل پیدا می‌کنند، تا به شهرهای دیگر مهاجرت کنند.

مشارکت‌کننده شماره ۷:

بیمارستان‌های اونجا قتلگاهه. می‌ری اونجا به‌جای اینکه خوب بشی، بدتر میشی میای بیرون. مثل آزمایشگاه می‌مونه. با جون آدمای بازی می‌کنند. برا همینه که الان هم که می‌بینید، خیلی از مردم اونجا میان برای درمان یزد، مشهد و ... چون اونجا واقعاً خوب نیست.

معیشت مشقت‌بار

اصلی‌ترین عامل مؤثر بر مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان

نیازمند هستند و راحت‌تر کار پیدا می‌کنند و درآمدشان از استان خودشان بیشتر است که تا حدودی می‌تواند پاسخگوی نیازهای معیشتی آنان باشد و طاقت را بر مسائل اقتصادی بیشتر کند.

مشارکت‌کننده شماره ۵:

حقوق‌های اینجا به نسبت اونجا خیلی بهتره. اینجا حداقل می‌شه زندگی رو چرخوند. شوهرم اینجا کارگری می‌کنه. دستمزدش روزی ۵۰۰ و ۶۰۰ فک می‌کنم هست. اونجا نه کارگری هست و نه حقوقی. وقتی کاری هم برمی‌خورد، حقوق نمی‌دادن یا چند ماه بعد می‌دادن یا اونقدر کم می‌دادن که نمی‌شد زندگی کرد.

فرصت شغلی نامناسب، درآمد ناکافی از یک طرف و بودن ساختار خانواده سنتی یعنی خانواده دارای تعداد فرزند زیاد، مردسالاری و ... از عوامل دیگر شکل‌دهنده معیشت سخت است؛ زیرا ساختار خانواده پرجمعیت و وجودداشتن شغل و درآمد کافی موجب شده است تا دخل و خرج با همدیگر نخواند و فشار مضاعفی را بر این خانواده برای گذراندن زندگی فراهم کند؛ چون امرار معاش از سمت پدر شکل می‌گیرد و زن خانواده با توجه به ارزش‌ها و هنجارهایی که در این استان وجود دارد کار کردن برایش دشوار است و از سویی دیگر فرصت شغلی و حقوق نیز کم بوده است لذا موجب شده تا خانم نتواند برای گذراندن زندگی، دست کمک باشد. در نتیجه عاملی شده تا افراد را به مهاجرت سوق دهد؛ بنابراین، عاملی می‌شود تا افراد را به مهاجرت سوق دهد.

مشارکت‌کننده شماره ۱۲:

تعداد اعضای خانوادمون زیاد بود و اونجا هم کاری نبود. مجبور شدم ۲۰ سال پیش مهاجرت کنم بیام اینجا. اول با دستفروشی شروع کردم، بعد کم‌کم بچه‌هامو آوردم توی این کار تا اینکه شرایط بهتر شد و شد که به مغازه بتونم اجاره کنم. الان هم که بیست سال می‌گذره صاحب مغازه شدم.

به شهری دیگر معیشت مشقت‌بار است که در جواب سؤال چه عواملی موجب گشت تا شما به شهر یزد مهاجرت کنید، اولین پاسخ اکثر آنان این بود که آنجا زندگی کردن دشوار است و در ادامه جویاشدن علت آن به زیرمقولات اصلی یعنی نبود فرصت شغلی مناسب، درآمد ناکافی و ساختار سنتی خانواده رسیدیم. نبود فرصت شغلی مناسب بیانگر آن است که در سیستان و بلوچستان، به‌ویژه آن قسمت‌هایی که افراد مطالعه‌شده در پژوهش ما مهاجرت کردند، شغل دائم، خوب و با شأن اجتماعی زیاد نبود و افراد دائم در حال پیدا کردن شغل مناسب بودند که با سختی مواجه می‌شدند که یکی از دلایل دشواریابی شغلی، شرایط مکانی نامناسب و عامل دیگر به دلیل نبود وجود شرایط اولیه فردی همچون سواد بالا و ... بوده است. درخور توجه است که دیگر شغل‌هایی وجود دارد که فرصت را برای افراد به وجود می‌آورد تا اشتغال داشته باشند؛ مانند قاچاق، کولبری و ...، اما با توجه به آنکه غیرقانونی است و دولت با آن برخورد می‌کند و خطر برای افراد دارد، افراد مهاجرت کرده به آنها تمایل ندارند.

مشارکت‌کننده شماره ۱۳:

اونجا کاری نیست، ما هم تحصیل کرده هستیم. باید پارتی داشته باشیم تا بتونیم بریم توی ادارات. اکثر نیروهای اونجا غیربومی هستن. ما هم که بومی اونجا هستیم، برای یه کار خوب باید آشنا باشه که نداشتیم؛ برای همین مهاجرت کردیم تا بتونم اینجا یه کار خوب پیدا کنم و زندگیمو بچرخونم.

درآمد ناکافی دیگر عامل شکل‌دهنده معیشت مشقت‌بار است. شرایط بد اقتصادی کشور به‌ویژه استان سیستان و بلوچستان که عوامل دیگری بر این مشکلات اقتصادی آنان شدت گذاشته است، موجب مهاجرت آنان شده است. افرادی که در استان سیستان و بلوچستان زندگی می‌کردند و اشتغالی داشتند، گلایه‌مند از این بودند که حقوق آنجا کم است و کفاف زندگی آنان را نمی‌دهد و بر دامنه فقر شدت می‌زند یا کاری پیدا نمی‌شود که بتوانند همان حقوق کم را هم داشته باشند. در عوض شهرهای بزرگ‌تر به نیروی کار بیشتری

احساس پس‌زندگی سیستمی

مردم مهاجر استان سیستان و بلوچستان یکی از عواملی را که موجب نارضایتی آنان گشته این می‌دانند که آنان این احساس را دارند که برای رشد و پیشرفت استان اقدامات مؤثری رخ نمی‌دهد و به‌نوعی استان را با درج‌ازدگی و عقب‌نگه‌داشت مواجه می‌دانند و سیاست‌مداران، توجه خوبی برای بهبود شرایط زندگی برای بومیان آنجا ندارند؛ بنابراین، موجب نارضایتی آنان شده است و چون امیدی به ترقی در آن استان ندارند، به مهاجرت روی آورده‌اند. این مضمون اصلی از دو زیرمضمون واماندگی سیاسی و مدیریت غیربومی تشکیل شده است. واماندگی سیاسی به عقب‌ماندن این استان از سیاست‌های معطف، رشددهنده و ... اشاره دارد که از بالا به پایین شکل می‌گیرد؛ زیرا کمبود توجه به استان، وجودنداشتن سیاست‌های رفاهی برای این استان، رسیدگی نکردن به مسائل این استان و ... شواهدی مؤثر برای مردمان آنجا فراهم کرده است، تا از سیاست‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی شکل‌گرفته نارضاضی و به دنبال اعمال سیاست‌های بهتر از جانب دولت باشند؛ زیرا ماندن خود را در استان مستلزم شرایط بهتر برای زندگی می‌دانند، تا با فعال‌سازی ظرفیت‌های استانی امکان رشد و توسعه را برای آنان به همراه داشته باشد.

مشارکت‌کننده شماره ۶:

به فکر مردم سیستان و بلوچستان نیستن. انگار ما جزو کشور نیستیم. اونجا به شدت خیلی منطقه محرومی هست. باید بهش رسیدگی بشه، توسعه پیدا کنه. وقتی چند سال این اتفاق‌ها نیفته و رشد نکرده و همچنان مردم در فقر به سر می‌برن، ترجیحمون اینه که بریم به جایی که حداقل بهتر از شهر خودمون توسعه پیدا کرده و روزبه روز بر رشد اون شهر اضافه می‌شه. صد سال هم اونجا می‌موندیم، اتفاق خاصی اونجا نمی‌فته که بدونی که تو هم باتوجه به شرایط خوبی که داره می‌تونی رشد کنی.

مدیریت غیربومی موجب شکل‌گیری احساس پس‌زندگی سیستمی برای مردم مهاجر استان سیستان و بلوچستان بوده است؛ زیرا معتقدند که از ظرفیت‌های انسانی استان به‌خوبی استفاده نمی‌شود و نخبگان استانی با بی‌توجهی روبه‌رو

می‌شوند و برای مدیریت استان از افراد غیربومی استفاده می‌شود که این افراد با پتانسیل‌های استان به‌خوبی آشنا نیستند یا برای رشد و پیشرفت استان به اندازه افراد بومی که مسئولیت داشته باشند، اقدام نمی‌کنند و این غیربومی‌گزینی استانی و توجه نکردن به بومیان موجب شده است تا بومیان نیز در داخل استان سرمایه‌گذاری نکنند و ترجیح آن باشد که حتی برای بردن منفعت شخصی بیشتر در جای دیگری سرمایه‌گذاری انجام دهند؛ بنابراین، این عوامل موجب دلزدگی بومیان و عاملی برای مهاجرت آنان به شهر دیگر شده است تا بتوانند برای رشد و بهبود شرایط زندگی خود در شهر دیگر تلاش کنند.

مشارکت‌کننده شماره ۱۳:

نخبه زیاد داریم، ولی این نخبه‌ها پس‌زده می‌شن یا ترجیحشون به شهر دیگه‌اس. شما به سر توی ادارات اونجا بری می‌بینی که افراد غیربومی داره. خود مردم اونجا چون سواد آن‌چنانی ندارن یا اونایی که سواد دارن به کار گرفته نمی‌شن، باعث شده که خیلی مردم تحصیل کرده راضی نباشن. اکثر مردم قبول دارن که هیچ کس اندازه یک بومی دلسوز وطنش نیست.

تنش‌زدایی

یکی از دغدغه‌مندی‌های مردم مهاجر سیستان و بلوچستان دورشدن از آشوب و تنش وطنی و جست‌وجوی آرامش بیشتر و امنیت در شهر مقصد است؛ زیرا باتوجه به اینکه استان سیستان و بلوچستان در منطقه مرزی کشور قرار دارد و بافت خانواده‌های آن سنتی است و جزء مناطق محروم کشور نیز به سر می‌برد، با مشکلاتی مواجه است که برای خانواده‌ها نگرانی و دل‌مشغولی‌هایی به همراه دارد. مضامین جلوگیری از آسیب اجتماعی، جست‌وجوی امنیت بیشتر و رهایی از ضدهنجار از مضامین تشکیل‌دهنده تنش‌زدایی است. مضمون ساخته شده جلوگیری از آسیب اجتماعی گویای آن است که باتوجه به شرایط داخلی استان به عقیده بعضی از مصاحبه‌شوندگان، مساعد نبوده و جوانان و فرزندان آنان به سمت خلاف، دزدی، قاچاق، اعتیاد و در کل آسیب‌های

از آن نشئت گرفته است؛ مانند تهمت و آبروریزی و ...؛ بنابراین، افراد به‌ویژه زنان که سرپرست خانواده هستند، برای امرار معاش و فشارهای ناشی از کار بیرون از منزل مجبور به مهاجرت هستند، تا بتوانند در شهری که کار زنان بهتر پذیرفته شده است، مشغول به کار شوند و امورات زندگی خود را بگذرانند؛ زیرا در شهر مهاجر از مردمان بومی و آشنا دور هستند و دخالت در زندگی و اظهارنظر افراد کمتر است و بهتر می‌توانند امرار معاش داشته باشند.

مشارکت‌کننده شماره ۷:

اونجا که می‌خواستیم بریم سر کار، داداشم نمی‌داشت. می‌گفت می‌کشمون، اگر برین. همیشه غرغر می‌کرد. اینجا دیگه کاری به کارمون نداره و می‌ریم سرکار. اونجا خیلی پذیرفته نیست تا یه دختر یا یه زن بره سرکار. اینجا دیگه کنار اومدن با کار خانم‌ها و پذیرفتن.

تنگناهای هجران

مهاجرانی که از استان سیستان و بلوچستان مهاجرت می‌کنند، در شهر مقصد با تنگنای دوری روبه‌رو می‌شوند که برای آنان فشارهای روحی و روانی و اجتماعی دارد که به اعتقاد آنان این نیز جزئی از مهاجرت است و افراد در پی مرتفع‌سازی از این مسائل و پذیرش آنان می‌شوند. این تنگناها شامل غربت‌زدگی، مخدوش شدن هویت و فشارهای سازگاری است. غربت‌زدگی به معنای آن است که فردی که مهاجرت می‌کند، وارد شهری می‌شود که در آن غریب تلقی شده و از تمامی فامیل، دوستان و آشنایان به دور است و این حس ناخوشایندی را برای فرد به وجود می‌آورد که موجب دل‌تنگی بیشتر وی برای وطن می‌شود و احساس تعلق به وطنی ندارد که به آن مهاجرت کرده است؛ بنابراین، برای کنار آمدن با این حس غربت‌زدگی به دلایل مختلفی بارها به شهر خود برمی‌گردد و در مواقع مختلف سفر کوتاه مدتی دارد که همین عامل غربت‌زدگی میزان تعلق به وطن را در آنان زنده نگه می‌دارد؛ اما به هر حال بنابه دلایلی که قبلاً مطرح شد، فرد مهاجر این حس را می‌پذیرد و در شهر دیگر

اجتماعی سوق داده می‌شوند. و از آنجایی که محرومیت، فقر و همچنین هم‌جواری با مرز مسائل اجتماعی مطرح شده را به نسبت خوبی جولان داده و خانواده‌های مهاجر به دلیل نگرانی از آینده فرزندان و ترس از آنکه فرزندانشان درگیر این مسائل شوند و بنیان خانواده با تزلزل روبه‌رو شود، میل به مهاجرت دارند، تا با آسودگی خاطر بیشتری بتوانند زندگی کنند.

مشارکت‌کننده شماره ۴:

من دو تا پسر داشتم و به‌شدت دغدغه‌مند در مورد آینده اونا؛ چون اونجا کاری نیست. مردم به سمت قاچاق و اعتیاد و ... روی میارن؛ برای اینکه خودمم رشد کنم و خیالم هم از طرف بچه هام آسوده باشه، مهاجرت کردم. اگه مهاجرت نمی‌کردم خواه اطرافیان، دوستانشون اونا رو به اون سمت می‌کشیدن.

از آنجایی که استان سیستان و بلوچستان دارای قبایل متعدد است و درگیری‌ها و جروب‌های ناشی از اختلافات بین قبایل و همچنین تنش‌های داخلی نیز وجود دارد، به اعتقادشان افراد با مرگ دست‌وپنجه نرم می‌کنند؛ بنابراین، در جست‌وجوی امنیت بیشتر در شهر دیگر هستند.

مشارکت‌کننده شماره ۲:

برای اینکه بتونم زندگی کنم، مجبور بودم برم اونجا سرکار. از این شهر به اون شهر هم می‌رفتم، چون کاری نیست اونجا. همه فامیل حرف داشتن که چرا تو می‌ری سرکار. حرفایی مثل اینکه زن چیه بره کار کنه، شوهرم که اعتیاد شدید کار نمی‌کنه، باید یه نونی درمی‌آوردم برای شکم بچه هام. الان که اومدم اینجا شرایط بهتره. حداقل نزدیکشون نیستم تا بیان خونه و این حرفا رو بگن و من اذیت شم. هرچند اوایل که اومده بودم، تلفنی زنگ می‌زدن و می‌گفتن، ولی الان دیگه کمتر شده.

رهایی از ضدهنجار بیانگر آن است که استان سیستان و بلوچستان استانی با عقاید سنتی است که هنوز بسیاری از مسائل مدرن را نپذیرفته است و افراد طبق افکار و باورها و ارزش‌های سنتی خود زندگی می‌کنند؛ ازجمله مسائلی که پذیرش کامل نشده است، کارکردن زن است که مسائل بعدی

سکونت می‌کند.

مشارکت‌کننده شماره ۱۱:

دوری از مکانی که درش بزرگ شدی، خیلی سخته. دلتنگ می‌شی برای اونجا، برای فامیل، دوست و آشنا. اگر واقعاً شرایط اونجا اوکی بود، هیچ وقت مهاجرت نمی‌کردم. بام شهر غریبی که هیچ کس رو ندارم؛ ولی چاره‌ای نیست. همین که زن و بچه‌ام بتونم نون بدم، خدا رو شکر می‌کنم.

مخدوش شدن هویت مسئله‌ای بسیار آزاردهنده برای افراد مهاجر سیستان و بلوچستانی است؛ به این معنا که با آنان طبق هویت یک فرد ایرانی و دارای شئیت انسانی برخورد نمی‌شود و به گفته آنان دائم در حال تحقیر شدن و یک چهره منفور در اجتماع هستند. این تحقیر شدن توسط مردم و حتی توسط نهادها نیز شکل می‌گیرد و با آنان برخورد بدی می‌شود. آنان خاطر نشان کردند که گاهی غیرایرانی قلمداد می‌شوند یا آنان را با مردم دیگر کشورها همچون افغانستان و پاکستان اشتباه می‌گیرند. نوعی سوءظن و بدگمانی به آنان وجود دارد و مورد هجمه عقیدتی قرار می‌گیرند؛ بنابراین، این نگاه تنگ‌نظرانه به آنان و نبود خدمات خوب برای آنان موجب آن شده است، تا اعتماد به نفس آنان کاهش یابد و این احساس اوج بگیرد که دیگران آنان را برادر خود حساب نمی‌کنند و از این وضعیت مخدوش هویتی و تبعات آن ناراضی باشند و حتی برخی از آنان تمایل داشته باشند، برای فرار از این فشارهای روانی و اجتماعی پوشش سنتی خود را کنار بگذارند و خود را همانند دیگر افراد شهری کنند.

مشارکت‌کننده شماره ۹:

ازما چهره منفوری توی جامعه ساختن. برخوردشون با ما خیلی بده. چه مردم عادی شهرای دیگه، چه اونایی که کارمند و نقشی توی جامعه دارن. انگار که ما ایرانی نیستیم. با مردم افغانستان اشتباه می‌گیرن و حس ترحم بهمون دارن. این خیلی آزاردهنده اس. اینکه برادر حساب نکنن، اینکه باهات بدرفتاری کنن و بهت سوءظن داشته باشن.

دیگر مضمون شناسایی شده تنگناهای هجران، فشارهای سازگاری است؛ زیرا در بدو ورود به شهر دیگر مشکلاتی نیز وجود دارد؛ از جمله نداشتن تطابق فرهنگی کامل شهر مبدأ و مقصد، مشکلات اقتصادی اولیه برای سکونت، پذیرش

فرهنگ متفاوت و ... که فشارهایی ابتدایی برای سازگاری با شهر مهاجرت کرده به وجود می‌آورد و افراد تلاش می‌کنند که بتوانند این فشارها را به اشکال مختلف از خود کم کنند.

مشارکت‌کننده شماره ۲:

خیلی وقت نیست که ما مهاجرت کردیم. خیلی شرایط برامون سخته. اولش که خونه پیدا کردن. باز بعدش صاحب‌خونه اجاره رو می‌بره بالا و الان دوباره درگیر پیدا کردن خونه. منم یه خانمی با چند تا بچه که می‌خوام زندگی رو بچرخونم و حقوقم هم خیلی بالا نیست. سخته جای قیمت مناسب پیدا کنم.

ترقی‌یابی

مهاجران سیستان و بلوچستان پس از سکونت در شهر مهاجرپذیر به دنبال رشد و پیشرفت خود و تلاش در پی ترقی‌یابی خود هستند؛ بنابراین، سطح زندگی آنان بهبود می‌یابد و از جانبی دیگر رشد فردی خوبی برای خود به ارمغان می‌آوردند. بهبود سطح زندگی به این معناست که افراد دارای کیفیت بهتر زندگی و دارای آرامش فکری و روانی هستند، امید به آینده آنان افزایش و دغدغه‌های آنان نیز کاهش یافته است؛ بنابراین، در مقایسه با شهر خود شرایط بهتری را دارند و پیوسته در تلاش هستند تا بتوانند این موقعیت را برای خود بهتر کنند.

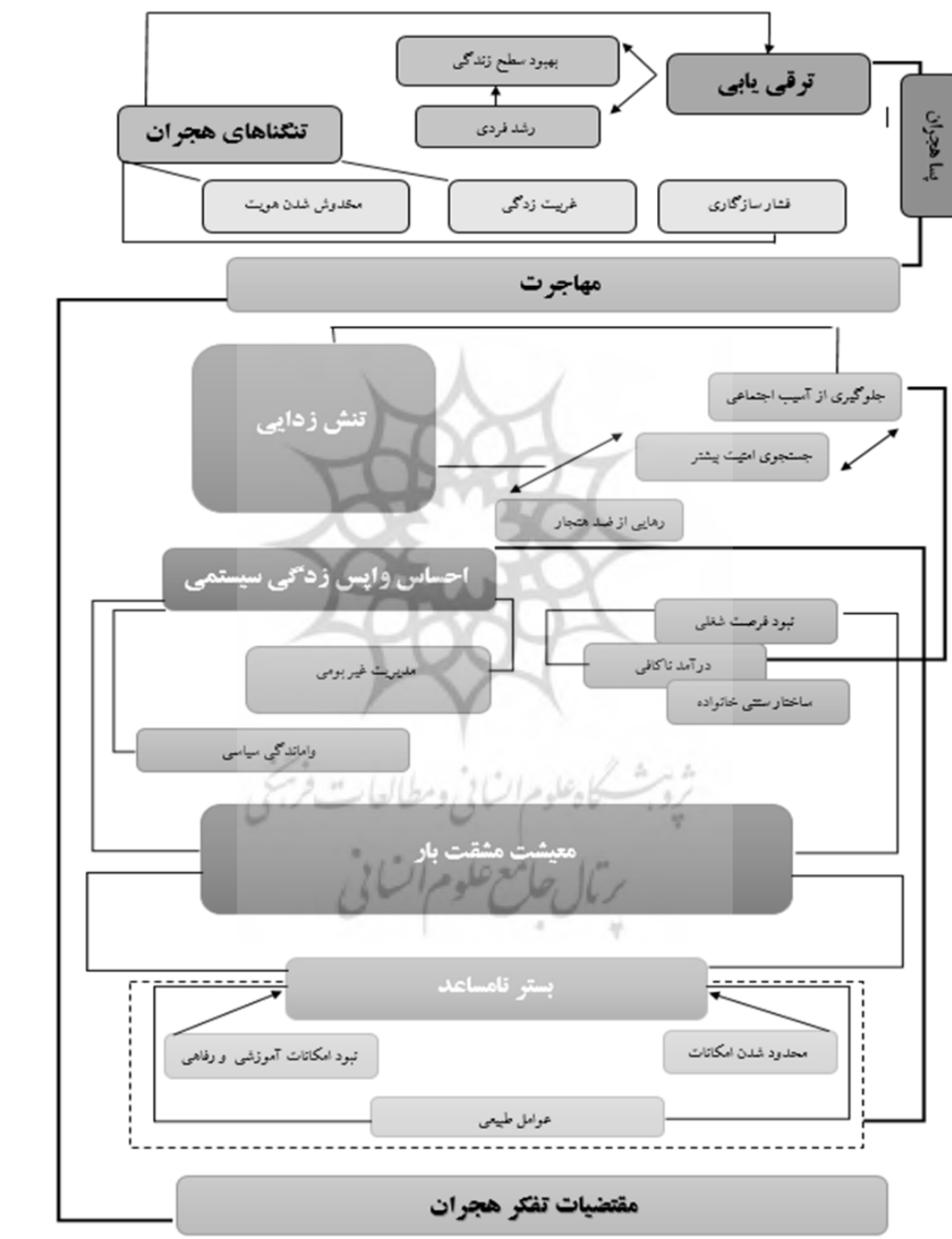
مشارکت‌کننده شماره ۸:

وقتی اوادم اینجا تاجر موفق شدم. اوایل پارچه می‌خریدم و می‌فروختم. الان تجارت می‌کنم و پارچه وارد می‌کنم. خدا روشکر که زندگیم روبه‌راهه. به نظرم شرایطی که آدم توش زندگی می‌کنه خیلی مهمه. سهم مهمی که خود آدم داره با سهمی که شرایط داره گاهی برابری می‌کنه.

مهاجرت برای افراد فرصت‌هایی را فراهم می‌کند که موجب رشد و توسعه فردی می‌شود؛ زیرا قبلاً این فرصت در شهر فرد به دلیل عدم امکانات، زندگی سخت معیشتی و ... فراهم نبوده است؛ بنابراین، افراد مهاجر برای رشد خود از این فرصت‌ها استفاده و در جهت شکوفایی استعداد خود اقدام می‌کنند. این مسئله برای فرزندان خانواده نیز بیشتر رقم می‌خورد. آنان بیشتر تمایل به خودآگاهی، رفتن کلاس‌های

پسرام کلاس زبان می‌رن. کلاس‌های ورزشی مثل کاراته و فوتبال و ... می‌رن و نیت هم دارن که از اینجا برن و می‌گن برای رشد بهتر می‌خوان مهاجرت کنن به کشورهای اطراف مثل دبی و ... اونجا رو بهتر می‌بینن.

تقویتی و یادگیری زبان انگلیسی و هنر و ... دارند و حتی برای پیشرفت و رشد خود به دنبال بهبود شرایط فعلی و تلاش برای مهاجرت به شهر با امکانات و موقعیت بهتر هستند. مشارکت‌کننده شماره ۱:

شکل ۱- مدل مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان

Fig 1- Migration model of the people of Sistan and Baluchistan

بحث و نتیجه

پژوهش حاضر با هدف واکاوی مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان به شهر یزد انجام شد. مهاجرت فقط در برآیند یک عامل نبوده است، بلکه عوامل متعددی دخیل می‌شوند تا شکل بگیرد. از آنجایی که استان سیستان و بلوچستان دارای محرومیت بوده و جزو استان‌های مرزی کشور است، واکاوی مهاجرت آنها به شهر یزد دارای اهمیت شایانی است که این پژوهش برای دستیابی به هدف خود از روش کیفی استفاده کرده و برای تحلیل داده‌ها از تحلیل تماتیک یا تحلیل مضمون بهره برده است که در نتیجه ۶ مضمون اصلی احصا شد؛ از جمله: ۱- بستر نامساعد؛ ۲- معیشت مشقت‌بار؛ ۳- احساس پس‌زدگی سیستمی؛ ۴- تنش‌زدایی؛ ۵- تنگناهای هجران و ۶- ترقی‌یابی.

مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان یک‌سری مقتضیاتی دارد که موجب شکل‌گیری تفکر هجران و پس از آن اقدام عملی در راستای ترک شهر مبدأ و سکونت در شهر مقصد شده است. اولین عامل اصلی شکل‌گیری مهاجرت، بستر نامساعد استان سیستان و بلوچستان بوده است که استان سیستان و بلوچستان از لحاظ بستر اولیه طبیعی و رفاهی رشد نیافته و در راستای توسعه‌یافتگی اقدامی اساسی از نظر آنان شکل نگرفته است. مردم مهاجر استان سیستان و بلوچستان از مسائلی همچون کمبود آب، طوفان‌های شدید، خشک‌سالی، گرمی هوا و... نام برده‌اند که نشان‌دهنده بستر طبیعی نامساعد است. همچنین از نبود امکانات رفاهی و آموزشی و همچنین از محدودبودن امکانات برای خود سخن گفته‌اند که موجب شده است تا زادگاه آنان بستری برای یک زندگی مناسب نباشد؛ بنابراین، این بستر نامساعد عاملی مهم برای مهاجرت آنان به شهر یزد شده، در نتیجه این بستر نامساعد، معیشت برای افراد به شدت مشقت‌بار شده است؛ زیرا ساختار این خانواده‌ها سنتی است و خانواده پرجمعیات را تشکیل می‌دهد. از سمتی نبود فرصت شغلی مناسب است که سهم عمده‌ای از این نبود فرصت شغلی نشئت گرفته از بستری است که برای اعتلای آن به گفته مهاجرین اقدامات مؤثر شکل نگرفته است؛

بنابراین، این نبود فرصت شغلی مناسب با خود درآمد ناکافی به همراه دارد که معیشت مردم را برای یک زندگی سالم دشوار کرده است که این عامل مهم‌ترین دلیل مهاجرت این مردم به شهر یزد را شکل داده است. بعد از این دو عامل مهم در شکل‌گیری مهاجرت باید مطرح شود که احساس پس‌زدگی سیستمی دیگر عاملی بوده است که این تفکر مهاجرت را تقویت کرده است؛ زیرا مردم مهاجر معتقدند که سیاست‌های مؤثر برای رفاه و رشد استان شکل نگرفته است و از افراد بومی برای مرتفع‌شدن مشکلات بهره‌جویی نمی‌شود؛ بنابراین، این تفکر که استان به این زودی در راستای توسعه‌یافتگی قرار نخواهد گرفت و در جهت حداقل رشد فردی باید مهاجرت کرد، موجب آن شده است که عامل شکل‌دهنده دیگر مهاجرت افراد به شهر یزد باشد. دیگر عامل تقویت‌کننده که همراه با عوامل دیگر، تفکر مهاجرت را پررنگ کرده و موجب اقدام به ترک شهر مبدأ شده است، تنش‌زدایی است. تنش‌زدایی نشانگر آن است که افراد مهاجر استان به دنبال رهایی از ضدهنجارهای استان مبدأ، جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی همچون اعتیاد، قاچاق، دزدی و... و در جست‌وجوی امنیت بیشتر به شهر یزد مهاجرت کرده‌اند؛ زیرا این عوامل، تنش برای آنان در بردارد و افراد به دنبال زندگی با رفاه بیشتر و دغدغه کمتر هستند؛ بنابراین، اقدام به مهاجرت می‌کنند. افراد مهاجر پس از آنکه مهاجرت کردند، برای آنان یک سری تنگناهای دوری از وطن نیز وجود دارد؛ از جمله مخدوش شدن هویت که بیانگر آن است که مردم سیستان و بلوچستان نارضایتی از نوع برخورد و رفتار دیگر مردم دارند و بیان می‌دارند که چهره منفور از آنان ساخته شده است و تحقیر و سرزنش می‌شوند و در نهایت در بعضی موارد حتی آنان را ایرانی محسوب نمی‌کنند و هویت آنان را زیر سؤال می‌برند. دیگر مشکل دوری از وطن آن است که فشارهای سازگاری به‌ویژه در ابتدای مهاجرت بر آنان وارد می‌شود که باید خود را با شرایط شهر مبدأ وفق دهند و در نهایت دیگر تنگنای هجران، غربت‌زدگی است که به معنای آن است که فرد در شهر مقصد دارای طایفه، فامیل و دوست

و آشناست، ولی در شهر مبدأ کسی را نداشته و حس غربت در او وجود دارد. با همه این موارد فرد مهاجر به دنبال ترقی‌یابی است، با تمامی مشکلات سازش می‌کند و شرایط را برای رشد فردی و بهبود سطح زندگی خود در شهر مقصد انجام می‌دهد؛ شرایطی که در شهر مبدأ امکان فراهم‌بودن آن نبود، ولی در شهر مقصد به دلیل توسعه‌یافته‌تر بودن وجود دارد؛ بنابراین، رضایت کلی از مهاجرت خود دارد؛ زیرا رشد بهتری در خود و زندگی خانوادگی خود می‌بیند.

یافته‌های پژوهش حاضر به‌لحاظ تطبیق با پژوهش‌های پیشین به این صورت است که با یافته‌های پژوهش حسینی و جعفری‌زاده (۱۴۰۲) همسو است؛ زیرا بیان داشته که افزایش سرعت باد، بحرانی‌بودن منطقه را نشان می‌دهد و موجب افزایش مهاجرت مردم می‌شود؛ بنابراین، در این پژوهش هم به بستر نامساعد اشاره شده که یک عامل شکل‌دهنده بستر نامساعد عوامل طبیعی است که طوفان و بادهای شدید موجب آن شده است که فرد به شهر یزد مهاجرت کند. هاشمی‌نیا و میرکازمی‌نژاد (۱۳۹۷) اشاره به آن کرده‌اند که مشکلات خشک‌سالی ممکن است مهاجرت از مناطق خشک به دیگر مناطق را به وجود آورد. یافته‌های پژوهش حاضر نیز به همین امر اشاره دارد که از عواملی که موجب شده تا مردم سیستان و بلوچستان مهاجرت کنند، بستر نامساعد است که در نتیجه بستر نامساعد شرایط مناسب برای کسب‌وکار را کاهش می‌یابد؛ بنابراین، افراد را مجبور به مهاجرت کرده است. حسینی و همکاران (۱۳۹۶) پژوهشی در زمینه مهاجرت استان‌های مرزی انجام داده‌اند و در آن بیان داشته‌اند که به علت میزان زیاد بیکاری و کمبود فرصت شغلی در استان مهاجرفرست و نابرابری‌های توسعه‌ای انتظار می‌رود که جریان مهاجرت‌های بین استانی افزایش یابد. یافته‌های پژوهش حاضر نیز مهم‌ترین عامل شکل‌گیری مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان را به شهر یزد معیشت مشقت‌بار می‌داند؛ زیرا در نبود فرصت شغلی مناسب و درآمد ناکافی گذران زندگی برای مردم دشوار می‌شود؛ بنابراین، برای کسب شغل

و درآمد بهتر مهاجرت می‌کنند. همچنین یافته‌های پژوهش حاضر با ایلی (۱۳۹۱) نیز همسو است؛ زیرا در پژوهش خود بیان داشته که عواملی همچون رکود اقتصادی، بیکاری از نیروی مازاد کشاورزی، خشک‌سالی و سیلاب‌های پی‌درپی در استان سیستان و بلوچستان موجب مهاجرت شده است. حسن و سلطانا (۲۰۲۴) در پژوهش خود اشاره کرده‌اند که بیشتر افرادی که در فقر به سر برده یا بیکار بوده‌اند، اقدام به مهاجرت کرده و نیروی اولیه محرکه مهاجرت را فقدان فرصت‌های شغلی، ناتوانی در محافظت از رفاه مالی خود در برابر بلایایی طبیعی و نبود زیرساخت بازار کار عنوان کرده‌اند که پژوهش حال حاضر نیز به این یافته‌ها دست یافته است. موگان (۲۰۲۴) نیز عنوان داشته که امکانات شهری در جذب افراد مهاجر تأثیر داشته و افراد به شهرهایی مهاجرت می‌کنند که تجمع خدمات و اشتغال بیشتر، متوسط دستمزد بیشتر و .. داشته باشند که مهاجرین استان سیستان و بلوچستان به دلیل نداشتن این امکانات از شهر خود مهاجرت و در پی یافتن این امکانات و خدمات در شهر یزد بوده‌اند که پژوهش حاضر بیانگر همین امر است.

به‌لحاظ نظری یافته‌های پژوهش را می‌توان باتوجه‌به نظریات مطرح‌شده بررسی کرد که در صورت تقسیم‌بندی به دو رویکرد اقتصادی و ساختاری تقسیم می‌شوند. در رویکرد اقتصادی که یک رویکرد متداول و قدیمی در زمینه تحلیل مهاجرت است، در دو سطح خرد و کلان از تحلیل‌های فردی و خانوار هزینه و فایده مهاجرت تا توسعه نابرابر منطقه‌ای برای تبیین مهاجرت استفاده می‌کند و در رویکرد ساختاری تنها مهاجرت به دلیل انگیزه‌های فردی تبیین نمی‌شود، بلکه عوامل ساختاری و اجتماعی در شهر مبدأ و مقصد بررسی می‌شود که پژوهش حال حاضر از نگاه تحلیل رویکرد ساختاری باید نظریه محرومیت نسبی و وابستگی را اولویت قرار دهد؛ زیرا در نظریه محرومیت نسبی اشاره به آن دارد که وقتی فرد اهداف باارزش خود را در مبدأ به دست نیاورد و و راه رسیدن به آن را در خارج از محل سکونت خود ببیند، به آنجا

مهاجرت می‌کند. نظریه محرومیت نسبی استارک مبنایی برای مهاجرت به عنوان واکنشی به نابرابری‌های درک شده در شرایط اجتماعی، اقتصادی و طبیعی را ارائه می‌دهد. با این فرض که افراد وضعیت خود را در مقایسه با شرایط بهتر ارزیابی می‌کنند و زمانی که در مقایسه با سایرین در ابعاد متنوع زندگی احساس محرومیت داشته باشند، بر تصمیم آنها برای مهاجرت تأثیر می‌گذارد و افراد را از منطقه‌ای به منطقه دیگر سوق می‌دهد. مفهوم محرومیت نسبی به طور چشمگیری این انتخاب‌ها را شکل می‌دهد و افراد را بر آن می‌دارد تا زمانی که خود را در شرایط نامناسب می‌دانند، اجتماعات خود را ترک کنند و به دنبال بهبود رفاه خود باشند؛ با این حال، این تلاش برای بهبود می‌تواند به طور متناقضی مسائل اجتماعی را تشدید کند و در صورت عدم مدیریت جمعی، منجر به افزایش محرومیت نسبی کلی شود؛ بنابراین، یافته‌های پژوهش نیز نشان می‌دهد که مردم سیستان و بلوچستان برای رفع محرومیت از شهر خود به شهر یزد مهاجرت می‌کنند که دارای محرومیت کمتری نسبت به استان زادگاهشان دارد. باتوجه به نظریه وابستگی که به عدم توسعه یافتگی شهر مبدأ و مهاجرت اجباری افراد به شهر مقصد اشاره دارد چنین می‌توان برداشت نمود که مردم از منطقه غیرسرمایه‌داری یعنی استان سیستان و بلوچستان به منطقه سرمایه‌داری یعنی یزد مهاجرت کرده‌اند. این بدان معنا نیست که استان سیستان و بلوچستان استانی بدون سرمایه است، بلکه به آن معنی است که رشد و شکوفایی صورت نگرفته نسبت به شهر یزد کمتر انجام شده است؛ بنابراین، مهاجرت مردم استان سیستان و بلوچستان به شهر دیگری همچون یزد پدیده‌ای اجباری است و به لحاظ رویکرد اقتصادی نیز بررسی می‌شود؛ زیرا عوامل جاذبه و دافعه که یکی از نظریات مطرح شده این حوزه است، به این اشاره دارد که عواملی مبنی بر دافعه در استان سیستان و بلوچستان وجود دارد و از سویی دیگر عواملی در شهر یزد باعث جذب آنان شده است؛ بنابراین، مهاجرت آنان رقم خورده است.

به لحاظ نظری یافته‌های پژوهش با نظریات دیگری نیز

قابل بررسی است؛ همانند نظریه طرد اجتماعی که به معنای آن است که افراد و گروه‌های اجتماعی معینی از اجتماع طرد و به حاشیه رانده می‌شوند و برحسب مؤلفه‌های مشارکت، حقوق شهروندی، دسترسی به فرصت‌ها، قدرت و شبکه اجتماعی ضعیف تعریف و مشخص می‌شود. با الهام از اوبرین و پنا^۱ (2006) می‌توان صاحب‌نظران طرد اجتماعی را در دو گروه متفاوت جای داد: نخست کسانی که طرد را در برابر فقدان ادغام در گروه‌های اجتماعی می‌دانند و بر کارکرد روابط و نهادهای اجتماعی در ادغام دوباره طردشدگان تأکید می‌ورزند؛ همانند دورکیم^۲، سن^۳، گرانووتر^۴، نارایان^۵؛ دسته دوم کسانی هستند که برعکس، طرد را ناشی از ادغام فرد یا گروه در جامعه می‌دانند و با نگرش انتقادی به فرهنگ و روابط اجتماعی می‌کوشند پرده از نقش ساختارها و روابط نابرابر قدرت در حاشیه‌رانی طردشدگان بردارند؛ همانند پارکین^۶، فوکو^۷ و بوردیو^۸ که از این دسته هستند و برای تحلیل مضمون اصلی تنگناهای هجران و به صورت ویژه‌تر مخدوش شدن هویت باید بیان شود که هر دو رویکرد به طور کلی مؤثر بر یکدیگر در نظر گرفته می‌شوند، به نوعی که مهاجران به عنوان گروهی که تجربه طرد قرار گرفته در موقعیت و مقاطعی از زندگی همانند تحصیل فرزندان در مدرسه، به علت ادغام در روابط نابرابر قدرت که قرار می‌گیرند، طرد را تجربه می‌کنند و از سویی دیگر هنگام تلاش برای وارد شدن به بازار کار با موانعی که وجود دارد، همانند نبود بستر ازسوی نهادها، یا امکان ادغام وجود ندارد یا ادغام ناقص را تجربه می‌کنند؛ بنابراین، مردم سیستان و بلوچستان از سخنانی همانند برادرنداستن، تحقیرشدن، بدرفتاری، سوءظن داشتن به آنان و ... استفاده می‌کنند که در فرایند مهاجرت به گونه‌های مختلف بر اثر طرد اجتماعی است که

¹ Obrin and Penna

² Durkheim

³ Sen

⁴ Granovetter

⁵ Narayan

⁶ Parkin

⁷ Foucault

⁸ Bourdieu

قرار گرفته‌اند.

همچنین یافته‌ها را می‌توان با نظریه فشار-کشش توضیح داد. این نظریه نشان می‌دهد که فشارهایی مانند ناامنی، فقر اقتصادی و نبود فرصت‌های آموزشی مناسب در مبدأ افراد را به سوی مهاجرت سوق می‌دهد. در این دیدگاه، فشارهایی که در مبدأ وجود دارد، مانند نبود شرایط امن طبیعی، بی‌ثباتی اقتصادی، ترس از خشونت و غیره محرک‌های اولیه مهاجرت هستند. این نظریه اشاره دارد که فقدان چشم‌اندازهای آینده‌دار در مبدأ افراد را مجبور به جست‌وجوی مکان‌هایی با امنیت و ثبات بیشتر می‌کند. نظریه شاستاد^۱ و داونز^۲ یک چارچوب قانع‌کننده دیگر برای درک مهاجرت سیستانی و بلوچستانی‌ها به یزد با نظر به شرایط اجتماعی، اقتصادی و طبیعی آنان ارائه می‌دهد. آنها بر این باور بودند که تصمیم‌گیری برای مهاجرت نوعی تصمیم به سرمایه‌گذاری است که در آن شخص مهاجر هزینه و فایده مهاجرت را در نظر می‌گیرد؛ بدین ترتیب مهاجرت موقعی انجام می‌شود که فایده آن به هزینه‌اش افزون باشد. در اینجا شخص مهاجر قبل از مهاجرت، هزینه‌های اجتماعی احتمالی و فوایدی را مقایسه می‌کند که در اثر مهاجرت به دست می‌آورد، سپس تصمیم به مهاجرت می‌گیرد. این فایده و هزینه‌ها شامل عناصر مادی مانند تحمل یک دوران بیکاری و بی‌مزدی و غیره است و هزینه‌های غیرمادی شامل دورماندن از خانواده و اعضای فامیل، تحمل رنج و سختی سفر و تحمل شرایط محیطی مقصد و پذیرش عادات جدید است. فواید جنبه‌های مادی آن، احتمال کسب درآمد بیشتر و ارتقای شغلی در آینده و غیره است و فواید غیرمادی آن، برخورداری از هرگونه امکانات رفاهی و تفریحی و آسایش در مقصد است که در محل زندگی قبلی او نبوده است. در این نظریه فرض بر این است که انسان‌ها تمایل دارند که در آمد خالص واقعی دوران زندگی شغلی خود را به حداکثر برسانند و می‌توانند درآمد

احتمالی آینده در مقصد و درآمد کنونی خود در مبدأ را

محاسبه کنند (خادمی کوهی و همکاران، ۱۳۹۲).

به‌صورت کلی یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که برای مهاجرت مردم سیستان و بلوچستان یک عامل دخیل نبوده، بلکه عوامل مختلفی موجب شده است که این مهاجرت رقم بخورد. مهم‌ترین عامل را می‌توان اقتصادی برشمرد، ولی عوامل دیگری به‌لحاظ اجتماعی فرهنگی و سیاسی وجود دارد که موجب مهاجرت آنان به شهر یزد شده است؛ بنابراین، مرتفع‌سازی این عوامل و سرمایه‌گذاری و توسعه این استان و ایجاد فرصت‌های شغلی از اولویت‌های اصلی است تا با صورت‌گرفتن اقدامات لازم شرایط بهتری برای مردم این استان فراهم شود و کشور با مسائل عدم توزانی جمعیتی در مناطق روبه‌رو نشود و موقعیت استراتژیکی استان‌های مرزی حفظ شود.

منابع فارسی

- ابراهیم‌زاده، ع. (۱۳۸۰). مهاجرت‌های روستایی و علل و پیامدهای آن؛ نمونه: استان سیستان و بلوچستان. *تحقیقات جغرافیایی*، ۱۶ (۱)، ۱۴۳-۱۶۸. <https://sid.ir/paper/29909/fa>
- افشانی، س. ع. و شیرینی محمدآباد، ح. (۱۴۰۱). واکاوی پیامدهای مهاجرت داخلی: مطالعه‌ای کیفی در استان یزد با تکنیک SWOT. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۷ (۳۴)، ۲۶۹-۳۰۸. doi: 10.22034/jpai.2023.1989488.1270
- آبیلی، م. (۱۳۹۱). نقش پدیده مهاجرت در امنیت استان سیستان و بلوچستان. همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت، چالش‌ها و رهیافت‌ها، ۱۹ دی ۱۳۹۱، زاهدان. <https://sid.ir/paper/818488/fa>
- آقایاری هیر، م. و حکیمی، ه. (۱۳۹۶). تحلیل شبکه مهاجرت‌های بین استانی در ایران (۹۰-۱۳۸۵). *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی (علوم جغرافیایی)*، ۱۷ (۴۵)، ۱۸۵-۲۰۶. 20.1001.1.22287736.1396.17.45.8.6

¹ Lary Shastad

² Davanzo

- صادقی، ر.؛ محمدی، ع. و عباسی شوازی، م. ج. (۱۳۹۸). مسئله اجتماعی مهاجرت از افغانستان: تمایلات و عوامل پشتیبان. *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۱۰(۱)، ۹۷-۱۱۸. doi: 10.22059/ijsp.2020.76169
- عابدی جعفری، ح.؛ تسلیمی، م. س.؛ فقیهی، ا. و شیخ‌زاده، م. (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی. *اندیشه مدیریت راهبردی (اندیشه مدیریت)*، ۵(۲)، ۱۵۱-۱۹۸. doi: 10.30497/smt.2011.163
- عسکری ندوشن، ع.؛ شمس قهفرخی، ف.؛ زندی، ل. و رضایی، م. ر. (۱۳۹۸). گذری بر جریان‌های اخیر مهاجرت در استان یزد. *فرهنگ یزد*، ۱(۱)، ۸۳-۱۰۴. doi: 10.22034/fyazd.2019.94217
- قاسمی اردهائی، ع. و حسینی‌راد، ع. (۱۳۸۷). *جریان‌های مهاجرت داخلی و ویژگی‌های مهاجران به تفکیک استان*. گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی پژوهشکده آمار. <https://src.ac.ir/Archives-of-research-projects>
- خادمی کوهی، م.؛ دهقان، م. ح.؛ حسینی‌خانی، ن. ا.؛ ذوالفقاری، س. م. و خادمی کوهی، ر. ا. (۱۴۰۳). مهاجرت، رهیافتی بر استثمار نوین، رویکردها و کارکردها در عصر جهانی‌شدن و حکمرانی جهانی. *راهبرد سیاسی*، ۱(۱)، ۱۸۱-۲۰۲. https://www.rahbordsyasi.ir/article_194515.html?lang=en
- لوکاس، د. و میر، پ. (۱۳۸۱). *درآمدی بر مطالعات جمعیتی* (حسین محمودیان، مترجم). انتشارات تهران. <https://www.gisoom.com/book/11131340/>
- محمودیان، ح. و محمودیانی، س. ا. (۱۳۹۷). بررسی وضعیت مهاجرت داخلی و شهرنشینی در ایران با تأکید بر دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۵. *پروژه همکاری صندوق سازمان ملل و دانشگاه تهران*. <https://iran.unfpa.org>
- موحدی، ر. و سامیان، م. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت روستاییان در شهرستان سردشت. *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی. چشم‌انداز جغرافیایی*، ۱۳(۱)، ۱۶۳-۱۷۷. <https://sid.ir/paper/175881/fa>
- میرزاصطفی، س. م. و قاسمی، پ. (۱۳۹۶). عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های استانی با استفاده از مدل جاذبه. *سیاست‌های آمار، ت. (۱۴۰۰)*. تحلیل مهاجرت و تحرک مکانی به نواحی روستایی استان گیلان. *مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی*، ۲(۲)، ۷۹-۱۰۳. [10.22124/gscj.2021.19408.1077](https://doi.org/10.22124/gscj.2021.19408.1077)
- حاجی حسینی، ح. (۱۳۸۵). سیری در نظریه‌های مهاجرت. *راهبردی*، ۴۱، ۳۵-۴۶. <https://sid.ir/paper/501649/fa>
- حسینی، ا. و جعفری‌زاده، ع. (۱۴۰۲). بررسی اثرات طوفان‌های گرد و غباری حاصله از سرعت باد در مهاجرت جمعیت روستایی منطقه سیستان. *مخاطرات محیط طبیعی*، ۱۲(۳۶)، ۶۱-۷۸. doi: 10.22111/jneh.2022.41858.1885
- حسینی، ق.؛ صادقی، ر.؛ قاسمی اردهائی، ع. و رستمعلی‌زاده، و. (۱۳۹۷). تحولات روند و الگوهای مهاجرت داخلی در استان‌های ایران. *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۸(۳۱)، ۱-۱۷. <https://sid.ir/paper/230586/fa>
- حسینی، ق. و خانی، س. (۱۳۹۸). روند و الگوهای مهاجرت در استان‌های مرزی کشور. *مطالعات ملی*، ۲۰(۴)، ۹۳-۱۱۴. <https://sid.ir/paper/88879/fa>
- خمرنیا، م.؛ ابریشمی، ح.؛ بفر، ا. و کوکی سقی، ف. (۱۴۰۱). بررسی عوامل مرتبط با مهاجرت بیماران از استان سیستان و بلوچستان به شهر مشهد جهت دریافت خدمات درمانی. *پایش*، ۲۱(۶)، ۶۱۵-۶۲۶. <https://sid.ir/paper/1016711/fa>
- زمانی، م. (۱۳۹۴). *واکاوای عوامل ژئوپلیتیکی مؤثر در مهاجرت‌های استان سیستان و بلوچستان (با تأکید بر عوامل و مؤلفه‌های امنیتی)*. بیست و چهارمین دوره همایش سمپوزیم علوم زمین، کنگره پیشگامان پیشرفت. <https://sid.ir/paper/862330/fa>
- شهبازین، س. (۱۳۹۹). چرا افراد مهاجرت می‌کنند؟ مدل گرانث بسط‌یافته از مهاجرت‌های بین استانی در ایران دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۵. *برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای*، ۵(۱۳)، ۱۰۹-۱۳۸. doi: 10.22054/urdp.2021.616901352
- صادقی، ر. (۱۴۰۱). بیکاری، توسعه نابرابر منطقه‌ای و الگوی فضایی مهاجرت داخل در ایران. *پژوهش انحرافات و مسائل اجتماعی*، ۲(۱)، ۴۱-۶۵. <https://risi.ihss.ac.ir/Article/38107>

- Ebrahimzadeh, I. (2001). Rural migration and its effects in Sistan and Baluchistan: A Case Study. *Geographical Research*, 16(1), 143-168.. <https://sid.ir/paper/29909/en>
- Hajihosseini, H. (2006). A overview of migration theories. *Strategic Journal*, 41, 35-46. [In Persian] <https://sid.ir/paper/501649/fa>
- Hasan, M. D. K., & Sultana, N. (2024). Dynamics of internal migration in the southwest region of bangladesh. *International Journal of Disaster Risk Management*, 6(1), 13-26. <https://doi.org/10.18485/ijdrm.2024.6.1.2>
- Hashemi Nia, M. M., & Mirkazehinejad, H. (2018). *Investigation of the consequences of migration of the people of Sistan in different periods*. In Proceedings of the Fifth National Conference on New Research in Humanities and Social Studies in Iran (with the participatory culture approach). Tehran. [In Persian] <https://civilica.com/doc/904466>.
- Hosseini, A., & Jafari Zadeh, A. (2023). The effects of dust storms caused by wind speed on rural population migration in the Sistan region. *Natural Environmental Hazards*, 12(36), 61-78. [In Persian] <https://doi.org/10.22111/jneh.2022.41858.1885>
- Hosseini, G., & Khani, S. (2019). Trends and patterns of migration in the border provinces of the country. *National Studies*, 20(4), 93-114. [In Persian] <https://sid.ir/paper/88879/fa>
- Hosseini, G., Sadeghi, R., Qasemi Ardeh, A., & Rostamali Zadeh, V. (2018). Trends and patterns of internal migration in Iranian provinces. *Regional Planning*, 8(31), 1-17. [In Persian] <https://sid.ir/paper/230586/fa>
- Khademi-Kouhi, M., Dehghan, M. H., Hosseinkhani, N., Zolfagari, S. M., & Khademi Kouhi, R. (2024). Migration, an approach to new exploitation, approaches and functions in the era of globalization and global governance. *Journal of Political Strategy*, 8(1), 181-202. [In Persian] https://www.rahbordsyasi.ir/article_194515.html?lang=en
- Khomarnia, M., Abreshami, H., Barfar, I., & Koukbisaghi, F. (2022). Investigating factors associated with the migration of patients from Sistan and Baluchestan Province to Mashhad for receiving medical services. *Payesh*, 21(6), 615-626. [In Persian] <https://sid.ir/paper/1016711/fa>
- Kornstad, T., Skjerpen, T., & Stambøl, L. S. (2023). Empirical modeling of internal migration and commuting flows for economic regions in Norway. *The Annals of Regional Science*, 72(2), 473-512. <https://doi.org/10.1007/s00168-023-01208-3>
- Lucas, D., & Mir, P. (2002). *Beginning population studies* (Hossein Mahmoudian, translator). Tehran Publications. [In Persian] <https://www.gisoom.com/book/11131340/>
- Mahdavi, A. (2020). *Perceptions of acculturation resiliency factors of Iranian, Iraqi, and Afghan* <http://qjfp.ir/article-1-42-۹۶-۷۱>, ۱(۳), ۷۱-۹۶. <http://qjfp.ir/article-1-42-۹۶-۷۱>
- هاشمی‌نیا، م. م. و میرکازهی‌نژاد، ح. (۱۳۹۷). بررسی پیامدهای مهاجرت‌های مردم سیستان در دوره‌های مختلف. پنجمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران (با رویکرد فرهنگ مشارکتی)، تهران. <https://civilica.com/doc/904466>
- References**
- Abedi Jafari, H., Taslimi, M. S., Faghihi, A., & Sheikhzade, M. (2011). Thematic analysis and thematic networks: A simple and efficient method for exploring patterns embedded in qualitative data municipalities. *Strategic Management Thought*, 5(2), 151-198. doi: 10.30497/smt.2011.163
- Abili, M. (2012). *The role of migration in the security of Sistan and Baluchestan province*. In National Conference on Border Cities and Security: Challenges and Approaches. [In Persian] <https://sid.ir/paper/818488/fa>
- Afshani, S. A., & Shiri Mohamadabad, H. (2023). Analyzing the consequences of internal migration: A qualitative study in Yazd province using SWOT technique. *Journal of the Iranian Population Association*, 17(34), 269-308. [In Persian] <https://doi.org/10.22034/jpai.2023.1989488.1270>
- Aghaari Heer, M., & Hakimi, H. (2017). Analysis of inter-province migration networks in Iran (2006-2017). *Applied Geographical Sciences Research*, 17(45), 185-206. [In Persian] [20.1001.1.22287736.1396.17.45.8.6](https://doi.org/10.22287736.1396.17.45.8.6)
- Amar, T. (2021). Analysis of migration and spatial mobility to rural areas of Gilan. *Coastal Regional Studies*, 2(2), 79-103. [In Persian] [10.22124/gscj.2021.19408.1077](https://doi.org/10.22124/gscj.2021.19408.1077)
- Askari-Nodoushan, A., Shams-Ghahfarokhi, F., Zandy, L., & Rezaei, M. R. (2019). Demographic perspective on the recent migration follows in Yazd province. *Culture of Yazd*, 1(1), 83-104. doi: 10.22034/fyazd.2019.94217
- Boyatzis, R. E (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Sage. <https://books.google.com/books>
- Choi, H. (2023). Determinants of internal migration to smaller cities: Local public goods, job opportunities, and lifecycle stages. *Local Government Studies*, 50(3), 617-642. <https://doi.org/10.1080/03003930.2023.2258811>
- Clarke, V., & Braun, V. (2013). Teaching thematic analysis: Overcoming challenges and developing strategies for effective learning. *The Psychologist*, 26(2), 120-123. <https://scholar.google.com/scholar>

- Shahbazian, S. (2020). Why do people migrate? An extended gravity model of inter-provincial migrations in Iran (2011–2016). *Urban and Regional Development Planning Journal*, 5(13), 109-138. [In Persian] <https://doi.org/10.22054/urdp.2021.61690.1352>
- Sharpe, P. (2001). *Gender and the experience of migration*, In: *Women, gender and labour migration: Historical and global perspective*. Rutledge Press. https://doi.org/10.4324/9780203223666_chapter_1
- Siriwardhana, C., Wickramage, K., Jayaweera, K., Adikari, A., Weerawarna, S., Van Bortel, T., Siribaddana, S., & Sumathipala, A. (2013). Impact of economic labour migration: A qualitative exploration of left-behind family member perspectives in Sri Lanka. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 17(3), 885–894. <https://doi.org/10.1007/s10903-013-9951-0>
- Tuckett, A. G. (2005). Applying thematic analysis theory to practice: A researcher's experience. *Contemporary Nurse*, 19(1–2), 75–87. <https://doi.org/10.5172/conu.19.1-2.75>
- Wenxiao, W. A. N. G., & Thangavelu, S. M. (2024). City amenities and internal migration: Evidence from Chinese Cities. *Economic Research Institute for Asean and East Asia (ERIA)*, (No. DP-2024-18). <https://econpapers.repec.org/paper/erawpaper/dp-2024-18.htm>
- Yu, C., Lou, C., Cheng, Y., Cui, Y., Lian, Q., Wang, Z., Gao, E., & Wang, L. (2019). Young internal migrants' major health issues and health seeking barriers in Shanghai, China: A qualitative study. *BMC Public Health*, 19, 336. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-6661-0>
- Zamani, M. (2015). *Analyzing the geopolitical factors affecting migrations in Sistan and Baluchestan Province (with an emphasis on security factors and components)*. Pioneers of Progress Congress. [In Persian] <https://sid.ir/paper/862330/fa>
- Refugees. (Publication No. 27960463) [Doctoral dissertation, Chicago University]. ProQuest. <https://www.proquest.com/openview/>
- Mahmoudian, H., & Mahmoudiani, S. (2018). *A study of internal migration and urbanization in Iran with an emphasis on the period 2010-2015*. Collaborative project of the United Nations Fund and the University of Tehran. [In Persian] <https://iran.unfpa.org>
- Mahmoudian, H., & Ghassemiardahaee, A. (2014). *Internal migration and urbanization in IR Iran*. University of Tehran and the United Nations Population Fund. <https://scholar.google.com/scholar>
- Mirzamostafa, S. M., & Qasemi, P. (2017). Investigating factors affecting interprovincial migration by using gravity models. *Quarterly Journal of Fiscal and Economic Policies*, 1(3), 71–96. [In Persian] <http://qjefp.ir/article-1-42-fa.html>
- Movahadi, R., & Samian, M. (2018). Factors affecting rural migration in Sardasht County. *Journal of Human Settlement Planning Studies (Geographical Perspective)*, 13(1), 163–177. [In Persian] <https://sid.ir/paper/175881/en>
- O'Brien, M., & Penna, S. (2007). Social exclusion in Europe: Some conceptual issues. *International Journal of Social Welfare*, 17(1), 84–92. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2006.00478.x>
- Parrillo, V. (2008). *Encyclopedia of social problems*. SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781412963930>
- Petras, E. M. (1981). The global labor market in the modern world-economy. *International Migration Review*, 15(1_suppl), 44–63. <https://doi.org/10.1177/019791838101501s05>
- Porumbescu, A. (2012). East european migration patterns-romanian emigration. *Revista de Științe Politice. Revue des Sciences Politiques*, 35, 268–274. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=737419>
- Qasemi Ardehai, A., & Hoseini Rad, A. (2008). *Internal migration patterns and characteristics of migrants by province*. Statistical Research Institute, Statistical Center of Iran. [In Persian] <https://src.ac.ir/Archives-of-research-projects>
- Rodríguez-Pose, A., & Von Berlepsch, V. (2019). The missing ingredient: Distance. Internal migration and its long-term economic impact in the United States. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47(9), 2198–2217. <https://doi.org/10.1080/1369183x.2019.1567303>
- Sadighi, R. (2022). Unemployment, uneven regional development and spatial patterns of internal migration in Iran. *Research of Deviance and Social Problems*. 3(1), 43–65. [In Persian] <https://risi.ihss.ac.ir/fa/Article/38107>
- Sadeghi, R., Mohammadi, A., & Abbasi-Shavazi, M. J. (2019). The social problem of migration from afghanistan: Aspirations and drivers. *Journal of Social Problems of Iran*, 10(1), 97–118. [In Persian] [doi: 10.22059/ijsp.2020.76169](https://doi.org/10.22059/ijsp.2020.76169)